

מקבץ שאלות בגרות בנושא :

סוגיות נבחרות בתולדות מדינת ישראל

(מעודכן לחורף תשפ"ו)

מורים יקרים, בקובץ זה מרכזות שאלות הבגרות ממועדי הבגרות בשנים האחרונות. במהלך השנים מתרחשים שינויים באופן ניסוח השאלות, במבנה שלהן וכמובן במיקוד הנושאים עצמם. בעת השימוש בשאלות מהקובץ שימו לב שאתם מבצעים את ההתאמות הנדרשות, כך שיתאימו להנחיות המפמ"ר המעודכנות.

לקובץ שני חלקים :

- [שאלות מקור](#)
- [שאלות ללא מקור](#)

מועד חורף תשפ"ו

10. תהליך הדהיקולוניזציה וגורל היהודים בארצות האסלאם
א. הציגו שלושה גורמים מתחומים שונים לתהליך הדהיקולוניזציה.
 מהו לדעתכם הגורם העיקרי שהביא לתהליך זה? נמקו את תשובתכם. (15 נקודות)

ב. לפניכם טבלה המציגה נתונים על האוכלוסייה היהודית בארצות האסלאם בשנים 1948, 1966, 1969 ר 1969.

ארץ	שנת 1948	שנת 1966	שנת 1969
מרוקו	250,000	70,000	50,000
אלג'יריה	130,000	3,000	1,500
תוניסיה	85,000	23,000	10,000
לוב	40,000	6,000	100
מצרים (וסודן)	70,000	25,000	1,000
עירק	125,000	6,000	2,500
תימן	45,000	2,000	
סוריה	27,000*	4,000	4,000
איראן	90,000	80,000	80,000
לבנון		6,000	1,000
עדן	8,700	400	
אפגניסטן	5,000	800	800
טורקיה	80,000	40,000	39,000
סך הכול	955,700	266,200	189,900

* כולל לבנון

(על פי ח' סעדון [עורך], **בגלוי ובסתרים**, מכון ברצבי, תש"ס, עמ' 13)

–תארו את המגמה (השינוי) המוצגת ב**טבלה**. בססו את תשובתכם על דוגמאות של שלוש ארצות.

–על פי **מה שלמדתם**, הסבירו שלושה גורמים שהובילו למגמה זו. (18 נקודות)

11. עלייה וקליטה בשנות החמישים והשישים

א. הסבירו שלושה גורמים לעלייה למדינת ישראל בשנות החמישים והשישים של המאה ה-20. בתשובתכם התייחסו גם לעלייה מארצות האסלאם וגם לעלייה מאירופה. בחרו במקור מספר הלימוד, והסבירו כיצד בא לידי ביטוי במקור זה אחד מן הגורמים לעלייה זו. (15 נקודות)

ב. לפניכם קטע מן השיר "שרליה" * מאת חוה אלברשטיין.

את הסיפור הזה מתחילים מהסוף	"קול ציון לגולה" ** כל שעה שפה אחרת
אונייה עם נוסעים הגיעה לחוף	הרדיו מנגן, יושבים כמו גולים במחתרת
אנשים עייפים בארץ חדשה	כמו ליד התנור יושבים, מתחממים
עומדים מול שער גדול ומסתכלים בו בשתיקה	מבנים כל מילה, שרים את השירים
אנשים מקצה הזמן, מקצה האור והחיים	ובבוקר חוזרים אל השפה החדשה
בבגדים עבים, בצעדים כבדים	שוברת שיניים אדישה וקשה
שום דבר לא היה כמו בהבטחות	כל התוכניות נהפכו לחלומות
הבטיחו ארץ חמה היו רוחות וסערות	מחליפים מקצוע, מחליפים את השמות
הגג עף בחורף, הרצפה מלאה סירים	מחליפים זיכרונות מקשטים את העבר
הכול ספוג במים שמיכות הפוך מפולין	שם כולם נסיכים היו וזה מה שנשאר
כולם מתייפחים אבל אני כבר ישנה	היה פסנתר בכל חדר אורוות סוסים בחצר
כמו נסיכה אמיתית - ישנה עם מטרייה	כל מילה היא אמת, אמת - פחות או יותר...
[...]	שרליה, שרליה
	[...]

(מתוך האלבום "מהגרים", סי-בי-אס, 1986)

* "שרליה" הוא הכינוי של "שער העלייה", מחנה לקליטת עולים שהיה בחיפה.

** תחנת שידור של הסוכנות היהודית ששידרה בשפות שונות ליהודים ברחבי העולם.

–הנסיבות (התנאים) בשנים הראשונות להקמת המדינה השפיעו על מדיניות קליטת העולים. על פי מה שלמדתם, הסבירו טענה זו ובססו אותה על שלוש עובדות היסטוריות. –הסבירו את ההשפעה של מדיניות "כור ההיתוך" על העולים באמצעות שתי דוגמאות מקטע השיר. (18 נקודות)

12. מלחמת ששת הימים (1967)

א. לפניכם קטע מקור משיחה שנערכה זמן קצר לאחר מלחמת ששת הימים, עם לוחמים מן התנועה הקיבוצית שהשתתפו במלחמה.

"דוד: התוכל להבהיר את מרכיבי הרגשתך לפני המלחמה?

אשר: זאת הייתה הרגשה מורכבת. מצד אחד ידעת שהבית בסכנה, ושהתותחים הירדניים מגיעים עד תל אביב... ושחיל האוויר המצרי והערבי חזק מאוד. חשבנו שעד שיחסלו אותם הם יספיקו לגרום נזק רב. והייתה הרגשה, מבחינה זו, אתה ידעת והרגשת שאתה מגן על הבית. והייתה לי הרגשה שעומדת לפרוץ המלחמה. וזאת הרגשה לא נעימה... הסתכלתי על המקלטים, הסתכלתי על הילדים... הסתכלתי על החפירות החדשות [תעלות מגן] שנעשו. פשוט היה קשה לבטא במילים את הדאגה שהייתה למה שיהיה פה בבית. לכן הייתה הרגשה כבדה מאוד. הייתה לי הרגשה שהרבה מהחבקה... כאילו לא יודעים עוד כלום, שקוראים עיתונות ושמתפלפלים דנים [על כל מיני עניינים] ושם לא יודעים שהדבר הגדול והנורא הזה עומד להתרחש."

(א' שפירא [עורך], שיח לוחמים: פרקי הקשבה והתבוננות, הוצאת קבוצת חברים צעירים מהתנועה הקיבוצית, 1967, עמ' 29)

–כיצד התחושות שרווחו בציבור הישראלי בתקופה שקדמה למלחמת ששת הימים (תקופת ההמתנה) באות לידי ביטוי בקטע המקור? בססו את תשובתכם על שלוש דוגמאות מן המקור.
–על פי מה שלמדתם, הסבירו שלושה מן הגורמים לתחושות אלה. (16 נקודות)
ב. הסבירו את הפער בין התחושות שרווחו בציבור הישראלי לפני מלחמת ששת הימים ובין התחושות שרווחו בציבור הישראלי אחרי המלחמה. בססו את הסברכם על מהלכי המלחמה ועל תוצאותיה (17 נקודות)

13. מלחמת יום הכיפורים (1973)

א. לפניכם קטע מקור ממאמר של חוסיין חרידי, דיפלומט מצרי, ובו הוא מתאר את זיכרונותיו מן המלחמה (אוקטובר 1973) כשהיה קצין צעיר בצבא המצרי.
" שקט מוזר ירד על המפקדות הצבאיות והעמדות ליד כביש סואץ בשבועות האחרונים ועל מחסום צבאי ידוע המכונה במפה " ארבעה קילומטרים וחצי " על פי מיקומו. הרגשנו שעומד לקרות משהו גדול ומשמעותי יותר משיכולנו לדמיין, אבל לא יכולנו לקלוט מה זה יכול להיות.
שבת 6, באוקטובר, 1973 היה יום רגיל מנקודת המבט של השגרה הצבאית היומית שלנו, אבל התחושה של אירוע מתקרב המשיכה לרחף באוויר סביבנו. תחושה זו נמשכה עד השעה 13:30 כאשר שירות השידור המצרי פרסם הודעה שלפיה הישראלים תקפו את העמדות שלנו באל-זעפרנה בים האדום. אנחנו, קצינים צעירים, כפי שהיינו באותה עת, אמרנו למפקד שלנו שהגיע הזמן להגיב ושעלינו לתקוף את הכוחות הישראליים הפרוסים בגדה המזרחית של תעלת סואץ ולנקוט פעולה צבאית נחרצת נגד עמדותיהם. המפקד הסתכל עלינו ברוע, דבר שהפתיע אותנו, ובארשת פנים מוזרה אמר לנו להיות "סבלניים". שוחררנו כעבור עשר דקות. השעה הייתה 13:40 ב-6 באוקטובר.
עשרים דקות לאחר מכן הגיעה ההודעה שכולנו חיכינו וקיווינו לה - שחיל האוויר המצרי ויחידות התותחנים של הארמייה השנייה והשלישית המצרית לאורך התעלה החלו להפגיז את העמדות הישראליות בסיני ואת הביצורים הישראליים לאורך קו בר-לב. כששמענו את החדשות, שמחנו שסוף סוף התחלנו להגיב על התקפות ישראל. עד לרגע זה, לא הבנו שהמלחמה החלה. אבל בשעה 14:30, או לאחר 30 דקות של הפגזה עזה של העמדות הישראליות והביצורים והמערכים הטקטיים העמוקים בסיני, הגיעו החדשות שחיכינו להן במשך שש השנים האחרונות מאז מלחמת יוני 1967.
הצבא המצרי החל את ההסתערות על תעלת סואץ.
אין מילים שיכולות לתאר את השמחה וההתרוממות שחווינו, כשאנו, קצינים צעירים, הבנו שסוף סוף נשחרר את סיני מהישראלים ומצרים תנקום את נקמתה, כפי שהובטח שש שנים קודם לכן."
(מתורגם ומעובד על פי ח' חרידי", היום הארוך ביותר של מצרים, "אהראם און ליינ" 5, באוקטובר 2023)

–הסבירו כיצד המטרות שרצתה מצרים להשיג ביציאה למלחמה באות לידי ביטוי בקטע המקור.
–על פי מה שלמדתם, האם הושגו מטרות אלה? נמקו את תשובתכם באמצעות שתי עובדות היסטוריות. (17 נקודות)
ב. הסבירו את הפער בין ההישגים הצבאיים של ישראל במלחמת יום הכיפורים ובין התחושות הקשות בציבור הישראלי אחרי המלחמה. בססו את הסברכם על שלושה עובדות היסטוריות. (16 נקודות)

מועד קיץ תשפ"ה

1. המאבק במדיניות בריטניה בארץ ישראל (1945–1947)

א. בנספח לשאלה זו מוצגים שני תצלומים (1–2) של ההעפלה לארץ-ישראל בשנים 1946–1947. הסבירו כיצד מטרות ההעפלה בתקופה זו באות לידי ביטוי בכל אחד מן התצלומים.

תצלום 1 – אוניית המעפילים יאשיהו וג'וד, 1 ביולי 1946

הכתובת על השלט: "שרדנו את היטלר, מוות אינו זר לנו, דבר לא ימנע מאיתנו להגיע לארץ מולדתנו, הקדם על ידיכם אם תירו על אונייה בלתי חמושה זו".

(מקור: מוזאון המלחמה האימפריאלי, צלם: ר"ו גרגורי, מספר פריט E31953)

(Photo by R. W. Gregory, Imperial War Museums, E31953)

תצלום 2 – הורדת פצוע מאוניית המעפילים אקסודוס, יולי 1947

(מקור: אוסף התצלומים הלאומי, D8-035. צילום: הנס פין)

ב. – הציגו את המטרות של המאבק הצבאי בתקופה זו. בחרו במקור **מספר הלימוד** והסבירו כיצד הוא מבטא קידום של אחת מן המטרות שהצגתם.
– הציגו את המטרות של המאבק בתחום ההתיישבות בתקופה זו. בחרו במקור **מספר הלימוד** והסבירו כיצד הוא מבטא קידום של אחת מן המטרות שהצגתם.

2. העברת שאלת ארץ-ישראל לאו"ם, תוכנית החלוקה

א. לפניכם מקור מנאום שנשא שר המושבות הבריטי קרייג'ונס לוועדה שעסקה בשאלת פלשתינה-ארץ ישראל ב־16 באוקטובר 1947.

"על אף הטרור המשיך המנהל הבריטי בארץ ישראל לפעול בתנאים קשים ביותר. בתנאים אלה עבדו ומוסיפים לעבוד פקידי המנהל. העלייה היהודית, על אף הספר הלבן, נמשכת ונמשכת. אך אין שיתוף פעולה בין הערבים

השאלות בקובץ לוקטו ונערכו על ידי אורלי חזקיהו – יולי 2023, גלית רדיע- יולי 2025

ליהודים. משום כך הגיעו הדברים עד כדי כך, שלא ראינו כל דרך להמשיך... ארץ ישראל עלתה לנו במחיר יקר. היא עלתה לנו בחייהם של מאות מבחורינו. ייתכן כי אלה המבקרים אותנו ימצאו דרכים טובות יותר להגשמת הפתרון... עדיין אנו מקווים כי לנוכח כוונתנו לצאת מן הארץ – יבינו שני הצדדים, היהודים והערבים, את המצב כפי שהוא במציאות, ואת מלוא היקפן של התוצאות האומללות העוללות לבוא עליהם ועל ארצם בגלל כישלונם במציאת הסכם על עתידה של ארץ ישראל... גורם מסוכן אחד במצב הקיים הוא העלייה הבלתי חוקית לארץ – ישראל וסיוע לה תוך כדי עצימת עיניים מצד כמה מדינות המספקות אוניות, נשק וכסף לשם הכשלת שלטון המנדט במילוי תפקידו הקשה בשמירה על החוק והסדר בארץ ישראל – דבר המעורר התרגשות רבה בעולם הערבי ומביא בעקבותיו השפעות בלתי אחראיות שקשה להשתלט עליהן... בריטניה, מכל מקום, אינה יכולה לשאת בעול [בנטל] שהוא כבד מדי לכל שלטון מנדטורי, ובייחוד כשהאחריות המוטלת עליו נעשית קשה עוד יותר בעקבות החופש הניתן לנתיני מדינות אחרות להשתמש בכל האמצעים שבידם כדי להכשילה במאמציה... בנוגע להצעות הפתרון – עוד תהיה למשלחת הבריטית הזדמנות להביע את השקפותיה. אנו רוצים, בהווה ובעתיד, לחיות בשיתוף פעולה ובידידות עם הערבים ועם היהודים. מטרתנו היחידה היא לשים קץ למצב הטרגי בארץ – ישראל."

(מעובד על פי: ר' גבזיון [עורכת] **שישים שנה להחלטת כ"ט בנובמבר** 1947, הוצאת מרכז מציל"ה, תשס"ט, עמ' 295–292)

–הסבירו כיצד באים לידי ביטוי במקור שלושה מן השיקולים שהניעו את ממשלת בריטניה להעביר את שאלת ארץ ישראל לאו"ם.

–על פי **מה שלמדתם**, הסבירו את ההשפעה של אחד מן השיקולים האלה על ההחלטה של בריטניה להימנע מהצבעה על תוכנית החלוקה בעצרת האום בכ"ט בנובמבר 1947.

ב. –הסבירו מדוע הנהגת התנועה הציונית תמכה בתוכנית החלוקה, ומדוע "הוועד הערבי העליון" (ההנהגה של הערבים בארץ ישראל) התנגד לה.

– בחרו במקור **מספר הלימוד**, והסבירו כיצד התגובה של היהודים או של הערבים בארץ ישראל על תוכנית החלוקה באה לידי ביטוי במקור שבחרתם.

3. מלחמת העצמאות

א. –מדוע התנהל במנהלת העם דיון בעניין **מועד** ההכרזה על הקמת מדינת ישראל? הביאו שלוש סיבות. – בחרו במקור **מספר הלימוד**, והסבירו כיצד הוא מבסס את אחד הטענות שעלו בדיון זה.

ב. בכל אחד משני השלבים של מלחמת העצמאות עבר הצד היהודי מדרך פעולה של מגננה לפעולות של יוזמה והתקפה. הסבירו טענה זאת, ונמקו אותה באמצעות שתי עובדות היסטוריות לכל שלב במלחמה (סך הכול – ארבע עובדות).

מועד חורף תשפ"ה

1. תהליך הדה"קולוניזציה וגורל היהודים בארצות האסלאם

א. – מה הן הנסיבות שהשפיעו על תהליך הדה"קולוניזציה בארצות האסלאם?

– בחרו במקור **מספר הלימוד**, והסבירו כיצד הוא מדגים אחת מן התוצאות של תהליך הדה"קולוניזציה. (16 נקודות)

ב. – הציגו שלושה מן הגורמים שהשפיעו על גורל היהודים בארצות האסלאם מסוף מלחמת העולם השנייה ועד סוף שנות השישים של המאה ה-20.

– בחרו באחת מארצות האסלאם שלמדתם עליה, וכתבו מהו לדעתכם הגורם העיקרי שהשפיע על יציאת היהודים מארץ זו. נמקו את עמדתכם באמצעות שתי עובדות היסטוריות. (17 נקודות)

2. עלייה וקליטה בשנות החמישים והשישים

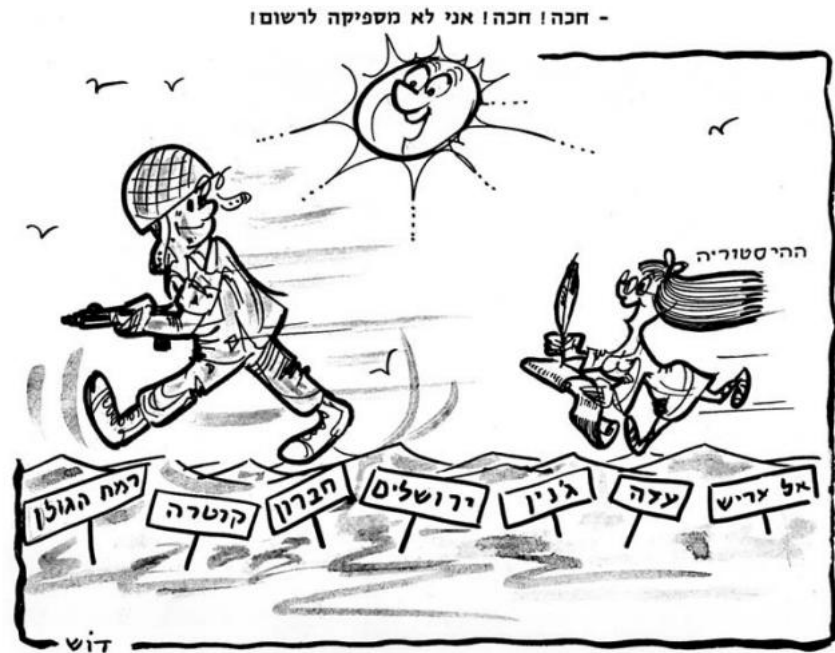
א. לפניכם קטע מקור סטירי (ביקורת הומוריסטית) שבו הסופר אפרים קישון מתאר את קליטתו בארץ עם הגעתו ב-1949.

לפני המון אמשים (ימים רבים) הגיעה אוניית (...) "גלילה" לנמל חיפה עם משלוח גדול מאוד של עולים חדשים על סיפונה, ביניהם אחד מאוד רזה ונפחד, עבדכם (הכותב).
 (...) עלתה ל"גלילה" מקץ שעתיים בלבד אישיות ססגונית מן הסוכנות היהודית והביאה לנו את ברכת הגליל. שרנו בניצוחו את "התקווה", לעת עתה בלי מילים, ומייד שאלנו את האישיות: איפה נגור, בבקשה? (...) כמה עולה דירה? (...) 3X4 מטר עם מטבחון, כמה? (...) חצי מיליון העולים שזרמו למדינה בנחשול אחד מוגזם חסמו בגופם את כל החורים האפשריים בבתים. (...) אני מצידי יכולתי לבחור בין שלוש אפשרויות דיור: להשתקע בפחון כמעט חדש במעברת "שער העלייה" שליד חיפה יחד עם נהג קטר מטריפולי בשם סאלח על 15 ילדיו העירניים, או לגור זמנית אצל הדודה אילקה, (...) (והאפשרות השלישית – האכזבה הגדולה שלי בארץ-ישראל הייתה הדוד יעקב, שעליו ביססתי את עתידי במקום. (...) סיפרו עליו שיש בביתו מקרר משלו. לאחר מכן הסתבר שהוא גר במקרר. יתר על כן, הוא זה שמעלה ומוריד בו את האור כשפותחים את הדלת. החלטתי נפלה איפוא לטובת סאלח והמעברה, מכיוון ששם אין קרובים. (...)
 פקיד הסוכנות האלמוני הביט בי בעצב מעל משקפיו השמוטים מטה על אפו: "שמך?"
 – "קישונוט פרנץ", אמרתי את האמת. האיש נעשה עצבני משהו:
 – "איזה מזה שם המשפחה?"
 – "קישונוט".
 – "קישון", מלמל השלטון בין שרידי שיניו, ורשם על הטופס. (...) "שמך הפרטי?"
 – "פרנץ". (...)
 – "אפרים", רשם לבסוף בטופס.
 – "לא 'אפרים' – ציינו – 'פרנץ'".
 – "אין דבר כזה. הלאה!"

(א' קישון, **פרטאצ'יה אהובתי**, ספרית מעריב, 1974 עמ' 8–10)
 - כיצד שניים מן הקשיים של העולים בשנות החמישים והשישים באים לידי ביטוי **בקטע המקור**?
 - על פי **מה שלמדתם**, הסבירו את הגורמים לקשיים האלה. (17 נקודות)
 ב. הציגו את שני הטענות (טענות ונימוקים) בוויכוח שהתנהל בקרב ההנהגה במדינת ישראל בתקופה זו בנוגע לעלייה המבוקרת (סלקטיבית). בחרו במקור **מספר הלימוד**, והסבירו כיצד הוא מבסס את אחד מן הנימוקים שהצגתם. (16 נקודות)

3. מלחמת ששת הימים (1967)

א. הסבירו כיצד השפיעו האירועים שקדמו למלחמת ששת הימים על ההחלטה של מדינת ישראל לפתוח במלחמה. בתשובתכם התייחסו לפעולות של מדינות ערב, לעמדת המעצמות ולמצב במדינת ישראל. (16 נקודות)
 ב. לפניכם שני מקורות (1 – 2) העוסקים במלחמת ששת הימים.
מקור 1 - קריקטורה שפורסמה ב־10 ביוני 1967 מאת המאייר קריאל גרדוש (דוש)

(א' הישור. דוש (ס' גרדוש). סליחה שניצחוני! ספרית מעריב. 1967)

מקור 2 – קטע מנאום שנשא הרמטכ"ל יצחק רבין בטקס באוניברסיטה העברית ב-28 ביוני 1967 "צהלת ניצחון אחזה בעם כולו. אף על פי כן, נתקלים אנו יותר ויותר בתופעה מוזרה אצל הלוחמים עצמם: אין הם יכולים לשמוח בלב שלם, (...) עצב ותדהמה משולבים בחגיגתם, ויש אפילו שאינם חוגגים כלל. הלוחמים בקווים הקדמיים ראו בעיניהם לא רק את תפארת הניצחון אלא גם את מחירו – חבריהם נפלו על ידם, מתבוססים בדמם. אני יודע שהמחיר הנורא ששילם האויב נגע אף הוא עמוק בליבם של רבים מהם. ייתכן שהעם היהודי מעולם לא חונך ולא הורגל לחוש את שמחת הכובש והמנצח, ולכן הדבר מתקבל ברגשות מעורבים." (מעובד על פי: נאום יצחק רבין בהר הצופים. 28 ביוני 1967, בתוך: צ' צמרת וח' יבלונקה [עורכים] העשור השני: תשי"ח-תשכ"ח, יד בן צבי 2000, עמ' 403)

- על פי מה שלמדנו, הציגו את הישגיה של מדינת ישראל במלחמת ששת הימים.
- כיצד מתייחס כל אחד מן המקורות (1 – 2) למלחמה? הסבירו סיבה אחת להבדל בין המקורות בהתייחסות למלחמה. (17 נקודות)

4. מלחמת יום הכיפורים (1973)

א. הסבירו את הגורמים שהשפיעו על החלטת מצרים לפתוח במלחמה באוקטובר 1973.
בתשובתכם התייחסו לשיקולים של נשיא מצרים סאדאת ולתוצאות של מלחמת ששת הימים. (15 נקודות)

ב. לפניכם שני מקורות (1 – 2) העוסקים במלחמת יום הכיפורים.
מקור 1 – קריקטורה מאת דני קרמן שפורסמה ב-1974

(דני קרמן, זה מה שיש, זמורה-ביתן-מודן, 1981)

מקור 2 – ריאיון עם האלוף במילואים גרשון הכהן ב 2013

"הבוקר שוחחתי עם יעקב צ'סנר (אחד המפקדים שלחמו במלחמת יום הכיפורים) וכך אמר לי: 'ההוויה הנישאת עמי מאז היא חוויית ניצחון. יצאתי מן המלחמה בביטחון גדול כי אם עמדנו בהצלחה במבחן ההפתעה החמור מכול, ביחסי כוחות כל כך מובהקים לטובת האויב, ויצאנו וידנו על העליונה – ברור לי מאז אותם ימים שלא יוכלו לנו.' למיטב הבנתי גם אויבינו היטיבו להבין כמונו את אשר התרחש באותם ימי גבורה. גם בימים שלאחר המלחמה, כמו גם בשנים שלאחר המלחמה – נשבה בשורות הלוחמים (שלנו) רוח של ביטחון ועוצמה והכרה בגודל הניצחון'".

(מעובד על פי: דברי גרשון הכהן ביד לשריון 8 בספטמבר 2013. מתוך אתר "יד לשריון")

- על פי מה שלמדתם, הציגו את הישגיה של מדינת ישראל ואת הישגיה של מצרים במלחמת יום הכיפורים.

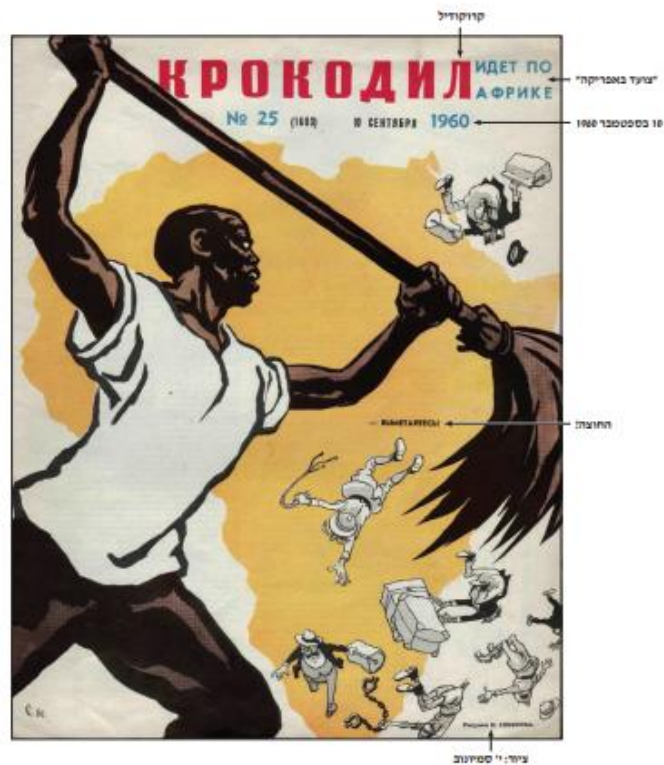
- כיצד מתאר כל אחד מן המקורות (1 – 2) את השפעת המלחמה על מדינת ישראל? הסבירו סיבה אחת להבדל בין שני המקורות בתיאור השפעת המלחמה. (18 נקודות)

מועד קיץ תשפ"ד

2. תהליך הדה'קולוניזציה וגורל היהודים בארצות האסלאם

- א. בנספח לשאלה זו מוצג עמוד השער של העיתון "קרוקודיל" שפורסם בברית המועצות בשנת 1960 ובו קריקטורה.
- מהו תהליך הדה'קולוניזציה? הסבירו כיצד תהליך זה בא לידי ביטוי בעמוד השער שבנספח. בססו את תשובתכם על שני רכיבים שנראים בו.
- על פי מה שלמדתם, הציגו שניים מן הגורמים לתהליך הדה'קולוניזציה.

השאלות בקובץ לוקטו ונערכו על ידי אורלי חזקיהו – יולי 2023, גלית רדיע – יולי 2025

[קרוקודיל, חלק 2, עמוד 22261, המסמך: היסטוריה, חלק 2, עמוד 22261, 10 ספטמבר 1960]

- ב. הסבירו כיצד השפיע תהליך הדהקולוניזציה על מצב היהודים בארצות האסלאם, והציגו גורם נוסף שהשפיע בתקופה זו על מצב היהודים בארצות האלה.

3. עלייה וקליטה בשני העשורים הראשונים של מדינת ישראל

א. לפניכם שלושה מדפוסים העלייה שנקטה מדינת ישראל בתקופה זו: "עליית הצלה", "עלייה חשאית", "עלייה מבוררת".

– בחרו בשניים מן הדפוסים, והסבירו שיקול אחד שגרם למדינת ישראל לנקוט כל אחד מן הדפוסים שבחרתם.

– הציגו קושי אחד בביצוע של אחד מדפוסים העלייה האלה.

ב. מהי מדיניות "כור ההיתוך"?

הציגו את התרומה של מדיניות זו לקליטת העלייה, והסבירו שני קשיים שהיא יצרה.

4. מלחמת ששת הימים (1967)

א. הסבירו שלושה גורמים שהובילו לפרוץ מלחמת ששת הימים: שני גורמים שקשורים למדינות ערב וגורם אחד שנבע מן ההתנהלות של מדינת ישראל.

ב. – תוצאות מלחמת ששת הימים שינו את מדינת ישראל לבלי הכר. בססו טענה זו באמצעות שלוש עובדות היסטוריות.

– הסבירו אחת מן הבעיות שנוצרו במהלך הזמן בעקבות תוצאות אלה.

5. מלחמת יום הכיפורים (1973)

- א. הציגו שני גורמים לפרוץ מלחמת יום הכיפורים, והסבירו מדוע הופתעה מדינת ישראל כאשר פרצה המלחמה.
- ב. מלחמת יום הכיפורים שינתה את מדינת ישראל לבלי הכר. בססו טענה זו באמצעות שלוש עובדות היסטוריות מתחומים שונים.

6. תהליך הדה'קולוניזציה וגורל היהודים בארצות האסלאם

- א. הסבירו שלושה גורמים לתהליך הדה'קולוניזציה: גורם אידאולוגי, גורם כלכלי וגורם פוליטי. הציגו אחד מן המאפיינים של תהליך הדה'קולוניזציה.
- ב. לפניכם קטע מקור מתוך תזכיר ששלח ראש הקהילה היהודית בבגדד שבעיראק אל ממשלת עיראק ב־28 באוקטובר 1949.

סודי

הוד מעלתו סגן ראש הממשלה ושר הפנים בפועל,

בהתייחסות לשיחה שבעל פה אני מקווה שהתזכיר הזה יסייע לשפוך אור על המצב הנוכחי שבו נתונה הקהילה היהודית בעיראק, ועל הסיבות להרגשת החרדה האופפת אותה. אנו תקווה שחוכמתה ותבונתה של הממשלה הנכבדה יעמדו לה לחיסול סיבות ההרגשה הזאת, ולהחזרת העניינים למהלכם הטבעי.

הסיבות העיקריות נעוצות, לאמיתו של דבר, בהגבלות הרבות אשר הוטלו בזו אחר זו על העיראקים היהודים במשך 18 החודשים האחרונים - דבר שהפך את חייהם לקשים ביותר ודחף את רובם הגדול להביט בייאוש אל העתיד.

הקהילה היהודית בעיראק, אשר נודעה במשך 2,400 שנות חייה בעיראק בדבקות בארץ הזאת ובנאמנות ללא רבב, הייתה בטוחה כי פרוץ המלחמה [מלחמת העצמאות] לא ישפיע על קיומה או יפגום דבר מזכויותיה וחירותה המובטחות בחוקה - כל עוד היא ממלאת את חובתה תוך דבקות בחוקים ונאמנות לארץ.

אבל התקוות האלה, לצערנו, נכזבו כולן. בגלל המלחמה הזאת נפגעה הקהילה ונקלעה למצב שאין לקנא בו, כשכל חטאה הוא היותה קהילה יהודית. ואף על פי כן רבים מבין הנבונים המשיכו להאמין ולצפות שבסופו של דבר העניינים ישובו למהלכם התקין, אולם גל נוסף של אכזבה הציף את כולם כאשר הסתבר כי הפסקת הקרבות לא שמה קץ [סוף] לסבלותיה של הקהילה. אדרבה - המצור סביבה נמשך עד כי רוב בניה, בגלל המצוקה שממנה [הם] סובלים במחיתם ובענייניהם האחרים, חדלו לתת אוזן לעצת הנבונים ובעלי הדעה בקהילה ולהבטחות כי הישועה קרובה.

[...] מכל מקום אנו סבורים כי פתרון המשבר הזה עודנו, כפי שהיה, תלוי בתבונתה של הממשלה העיראקית הנכבדה ובאופן שבו [היא] תכלכל את מעשיה. הסרת ההגבלות שהוטלו על חירותם של העיראקים היהודים, הנהגת שוויון בינם לבין יתר בני הארץ והענשת העבריינים שביניהם בהתאם לעקרונות הצדק ועל פי החוקים הנהוגים - כל אלה עשויים להחזיר את העניינים למהלכם התקין, ולהשיב את הביטחון והשלווה אל נפשות מאה ועשרים אלף עיראקים יהודים, אשר הצטיינו מאז ומתמיד באהבת הסדר, משמעת לחוק, שקידה בעבודה, נאמנות למולדתם העיראקית ודבקות בכתר ההאשמי האהוב.

מיטב ההערכה להוד מעלתכם.

ראש הקהילה היהודית בבגדד

(מעובד על פי: ש' קולת [עורכת], הקיום היהודי בתמוצות במאה העשרים, האגף לתוכניות לימודים במשרד החינוך ומעלות, תשנ"ד, עמ' 246-247)

- הסבירו שני גורמים, גורם אחד לפחות על פי קטע המקור, שהשפיעו על מצב היהודים בארצות האסלאם משנות הארבעים עד סוף שנות השישים של המאה ה־20.
- הציגו שתיים מדרכי התגובה של היהודים על מצבם: דרך אחת שבאה לידי ביטוי בקטע המקור, ודרך אחת נוספת.

7. העלייה והקליטה בשנות החמישים והשישים

- א. – הסבירו שלוש סיבות לעלייה למדינת ישראל בשנות החמישים והשישים: שתי סיבות לעלייה מארצות האסלאם וסיבה אחרת לעלייה מאירופה.
- תארו את תרומת העולים לחיזוק מדינת ישראל בשני תחומים.
- ב. הציגו שניים מן הפתרונות של המדינה בהתמודדות עם הקושי בקליטת העלייה בתחום הדיור. הסבירו כיצד אחד מן הפתרונות שהצגתם יצר קושי נוסף.

8. מלחמת ששת הימים (1967), מלחמת יום הכיפורים (1973)

- בחרו באחת מן המלחמות: מלחמת ששת הימים או מלחמת יום הכיפורים.
- א. – מי מן הצדדים פתח במלחמה? הציגו את המניעים שלו.
- הסבירו כיצד השפיעה הדרך שבה החלה המלחמה על הימים הראשונים של הלחימה.
- ב. – הסבירו את ההשפעה של המלחמה שבחרתם על מדינת ישראל בתחום חברתי ובתחום הפוליטי.
- הסבירו את ההשפעה של מלחמה זו על היחסים בין מדינת ישראל לבין אחת ממדינות ערב, ועל היחסים בין מדינת ישראל לבין אחת מן המעצמות.

9. היהודים בארצות האסלאם

- א. לפניך קטע ממכתב תשובה ששלח מנחם צאלח דניאל, ממנהיגי יהדות עיקר, אל חיים ויצמן, מזכיר ההסתדרות הציונית, בשנת 1922.

בגדד 8 ספטמבר 1922

”

אל: מזכיר ההסתדרות הציונית

לונדון

אדון יקר,

יש לי העונג להודיעך על קבלת מכתבך מיום 20 ביולי 1922. אין צורך לומר, שאני מעריך מאוד ומעריך את האידיאל האציל שלכם והייתי שמח לו יכולתי לתרום להגשמתו.

-- אין ספק, אתם יודעים שבכל ארצות ערב התנועה הציונית נחשבת כאיום רציני על החיים הלאומיים הערניים. ואם אין התנגדות פעילה נגדה עד כה, הרי לפחות הרגשתו של כל ערבי היא, שהיא פוגעת בזכויותיו הלגיטימיות ושחובתו היא לגנות אותה ולהילחם בה כמיטב יכולתו. עירק הייתה תמיד, וכעת עוד יותר, מרכז פעיל של התרבות והפעילות הערביות, ודעת הקהל כאן התעוררה לגמרי ביחס לפלסטיין על ידי תעמולה פעילה. - - לגבי [הערבי] על אהדה לתנועה הציונית אינה אלא בגידה בנושא הערבי.

מצד שני, היהודים בארץ הזאת [עירק] מעמד חשוב. הם מהווים שליש מאוכלוסיית הבירה ותופסים חלק גדול בסחר הארץ ומייצגים שיעור יותר גדול של משכילים מאשר המוסלמים. בבגדד, מעמדו של היהודי מהווה מאפיין בולט של העיר, ואף שעדיין לא למד לנצל לטובתו את מעמדו זה, הרי הוא נחשב בכל זאת, על ידי המוסלמים המתעורר, כאדם מוצלח מאוד, אשר הארץ מצפה ממנו לגמול לה בחזרה על טובותיה הפזרניות. - -

במצב העדין הזה, לא יכול היהודי להגן על צדקתו, אלא אם יוכיח נאמנות בלתי מעוררת לארצו ולהימנע היטב מכל מעשה שיכול להתפרש שלא כהלכה. הארץ הזאת מנסה כעת לבנות את עתידה, ומצפה מהיהודי ליטול חלק בולט בכך. המשימה עלולה להיות קשה מאוד ותדרוש מאמץ ניכר מצידו של כל תושב. כל כישלון מצידו של היהודי עלול להיות מכריע מאוד לגבי עתידו.

--לאור הנסיבות הנ"ל לא אוכל שלא לראות בהקמת מועצה ציונית מוכרת בבגדד דבר מזיק, הפוגע ביחסים הטובים הקיימים בין יהודי עירק ועמיתיהם האזרחים. בנאמנות,

מנחם צאלח דניאל" (ש' קולת [עורכת], הקיום היהודי במאה העשרים, מעלות, תשנ"ד, עמ' 248)

— על פי התיאור של מחבר המכתב, הצג את מצב היהודים בעירק בתקופה שבה נשלח המכתב.

— הסבר כיצד באה לידי ביטוי בקטע אחת מן הסיבות שהובילה להידרדרות במצב היהודים בארצות האסלאם החל משנות הארבעים של המאה ה-20.

ב. הסבר מהו לדעתך הגורם העיקרי שהוביל ליציאת יהודים מאחת מארצות האסלאם שלמדת עליה. נמק דבריך באמצעות שתי עובדות היסטוריות.

10. היהודים בארצות האסלאם

א. לפניך קטע מקור ממכתב ששלח הפל"ן (FLN), שהייתה תנועת השחרור הלאומית של אלג'יריה, אל הקהילה היהודית באלג'יריה בשנת 1956.

"האלג'יראים ממוצא יהודי עדיין לא התגברו על מבוכת מצפונם וגם לא בחרו לאיזה כיוון לפנות. הבה נקווה שהם ילכו ברובם בדרך של אלה שנענו לקריאתה של המולדת הנדיבה, תמכו במהפכה וכבר תבעו בגאווה את לאומיותם האלג'ירית. חרף שתיקתו של הרב הראשי של אלג'יר, המנוגדת לגישתו המעודדת של הארכיבישוף (איש דת בכיר בנצרות), שקם באומץ ובפומבי נגד הזרם וגינה את האי צדק הקולוניאלי, רובם הגדול של האלג'יראים נמנעו מלהתייחס אל הקהילה היהודית כמי שעברה באופן סופי לשורות האויב [...]

משום שהפל"ן (תנועת השחרור הלאומית של אלג'יריה), רואה ביהודים האלג'יראים בנים של מולדתנו, היא מקווה שמנהיגי הקהילה היהודית ינהגו בחוכמה ויתרמו לבנייתה של אלג'יריה חופשית שיש בה אחווה אמיתית. הפל"ן משוכנעת שהם יבינו שמחובתם ולטובת האינטרס הברור מאליו של כלל הקהילה היהודית, לחזול מלהישאר "מעל להמולה" (להימנע ממעורבות), ולגנות בלא היסוס את המשטר הקולוניאלי הצרפתי הגוסס ולהכריז על בחירתם בלאומיות האלג'יראית". (ח' סעדון [עורך], אלג'יריה, משרד החינוך ומכון בן-צבי, התשע"א, עמ' 80-81)

— על פי מה שלמדת, הצג את ההשפעה של תהליך הדה-קולוניזציה על היהודים בארצות האסלאם החל בשנות הארבעים של המאה ה-20.

— הסבר כיצד השפעה זו באה לידי ביטוי במכתב של תנועת השחרור הלאומית של אלג'יריה. הבא שתי דוגמאות מן המכתב.

ב. הסבר שני גורמים נוספים (מלבד תהליך הדה-קולוניזציה) שהשפיעו על גורל יהודי ארצות האסלאם משנות הארבעים של המאה ה-20 ועד סוף שנות השישים של המאה ה-20. תאר כיצד אחד מן הגורמים שהסברת השפיע על גורל היהודים במדינה שלמדת עליה.

11. תהליך הדה-קולוניזציה והשפעתו על היהודים בארצות האסלאם

א. לפניך קטע העוסק בתהליך הדה-קולוניזציה. קרא אותו, וענה על השאלה שאחרי.

השאלות בקובץ לוקטו ונערכו על ידי אורלי חזקיהו – יולי 2023, גלית רדיע – יולי 2025

"גורמים אחדים הובילו להתנגדות לקולוניאליזם במאה ה-20 בקרב העמים יושבי הטריטוריות הקולוניאליות: גידול האוכלוסייה, העושר וההשכלה והתפתחות התודעה הלאומית שלהם. עמים אלו תבעו לסיים את התלות המדינית, את אי-השוויון הגזעי ואת הכפיפות הכלכלית שלהם. תביעתם ניוונה מן האידיאלים הליברליים של חירות, שוויון והגדרה עצמית שהגיעו מן המערב, וכן מהרחבת ההשכלה והתיעוש במושבות. זו הייתה תביעה שזרזה והוחרפה מאוד על ידי שתי מלחמות העולם.

בד בבד חלו תמורות במדיניות, בגישה בנסיבות ובצרכים של המעצמות הקולוניאליות."

(מעובד על פי ד' תומסון, אירופה מאז נפוליאון, כרך ב', זמורה ביתן, 1984, עמ' 808)

- הסבר, על פי הקטע, את הגורמים שסייעו לתהליך הדה-קולוניזציה.
 ב. הסבר את השפעת הדה-קולוניזציה על גורל היהודים בארצות האסלאם, והדגם ממדינה שלמדת.

12. תהליך הדה-קולוניזציה והשפעתו על היהודים בארצות האסלאם

- א. הסבר שלושה מן הגורמים שסייעו לתהליך הדה-קולוניזציה.
 ב. לפניך קטע ממכתב ששלח יהודי מביירות לפריז. קרא אותו וענה על השאלה שאחריו.
 "משטר המנדט יבוא בקרוב אל קיצו. המוסלמים בארצות אלה נמצאים בעיצומה של שמחה מטורפת. לא עוד צרפתים, עצמאות גמורה, אנחנו נהיה אדוני הארץ.
 דאגה גדולה מכווצת את לבבנו. לא עוד מנדט, לא עוד רסן ומעצורים. כל עוד התנוססו דגלי צרפת מעל לראשנו, חשנו בטחון מלא.
 הצבא הצרפתי הגן עלינו. הנציב העליון דיכא במהירות את הפרות הסדר והביא על תיקון את כל העוולות. כמה וכמה פעמים בשנים האחרונות, כאשר חשנו שאנו נתונים בסכנה בעקבות האירועים המתרחשים בפלשתינה, די היה בצעד אחד קטן אצל נציגיה של צרפת כדי להשיב את השלווה לקהילותינו."

(מעובד על פי א' רודריג, חינוך, חברה והיסטוריה – "כל ישראל חברים" ויהודי אגן הים התיכון 1860-1929, מכון בן צבי,

ירושלים, תשנ"א, עמ' 246-247)

- הסבר אילו מן הגורמים, שהשפיעו על הידרדרות במצב היהודים בארצות האסלאם בשנות ה-40, באים לידי ביטוי בקטע שלפניך.

13. תהליך הדה-קולוניזציה

- א. מהו תהליך הדה-קולוניזציה? הסבר שני גורמים שהביאו לתהליך זה.
 ב. הסבר שני גורמים שהשפיעו על היחס אל היהודים בארצות האסלאם ובאים לידי ביטוי בקטע שלפניך. על פי מה שלמדת, הצג תגובה אחת של היהודים ליחס זה.
 שני תהליכים מרכזיים מאפיינים את העולם הערבי בשנים אלה [שנות ה-40 עד אמצע שנות ה-60 של המאה ה-20]: האחד הוא תהליך הדה-קולוניזציה, והשני הוא התגברות המגמות שחידשו מסורות של אחדות כלל ערבית מתקופת הח'ליפים והכיבושים הגדולים של האסלאם בימי הביניים. משמעותן הפוליטית המיידים של מגמות אלה הייתה איחוד הכוחות הערביים למאבק נגד הישות הציונית באופן ישיר, ונגד המערב באופן עקיף.
 שני התהליכים האלה היו קשורים קשר ישיר בהתפתחויות הפנימיות בכל אחת מן המדינות, שעיקרן השלטת צביון ערבי במדינה והתנערות מההשפעות של הקולוניאליזם. תהליכים אלה החלו עוד קודם להקמתה של מדינת ישראל אך קבלו משנה תאוצה לאחר הקמתה.

(מעובד על פי ח' סעדון [עורך], בגלוי ובסתר – העליות הגדולות מארצות האסלאם (1948-1967), יד בן צבי,

תש"ס, עמ' 14)

14. גורל היהודים בארצות האסלאם

א. לפניך קטע מנאומו של מלך מרוקו, מוחמד החמישי, לבני עמו כמה ימים לאחר ההכרזה על הקמת מדינת ישראל.

”ראבט, 23 במאי 1948

זה כמה ימים מאז שפרצה המלחמה בפלשתיין (ארץ-ישראל) ארץ קדושה, לאחר שהערבים נואשו מלשכנע את הציונים לוותר על הרעיון להשתלט על הארץ הזו ולגרש ממנה את תושביה. המדינות החברות בליגה הערבית מצאו עצמן מחויבות לפלוש לפלשתיין הקדושה כדי להגן על תושביה ולמגר את התוקפנות הבלתי מוצדקת של הציונים. [...] אין בכוונת הערבים להרע ליהודים ואין הערבים רואים בהם אויבים. מטרתם היחידה היא להגן על ירושלים ולהשיב על כנו את השלום והצדק לארץ הקודש תוך שמירה על המעמד שהוענק דרך קבע ליהודים מאז הכיבוש המוסלמי. מסיבה זו אני מצווה לנתינים המוסלמים שלא להיגרר להסתה בעקבות מעשיהם של היהודים נגד אחיהם הערבים בפלשתיין, ולא לבצע מעשה כלשהו העלול לשבש את הסדר וביטחון הציבור. הם צריכים לדעת כי יהודי מרוקו, שהשתקעו לפני מאות שנים בארץ הזאת שהעניקה להם את חסותה [...] העידו על תמיכתם ללא סייג בכס המלכות המרוקאית, שונים הם מהיהודים העקורים שפנו מכל קצוות תבל לפלשתיין בכוונה להשתלט עליה שלא בצדק ובשרירות לב. אני מצווה גם לנתיני היהודים שלא לשכוח שהם מרוקאים אשר חיים תחת חסותנו וכי [...] זכו להגנה הטובה ביותר מצדנו על האינטרסים והזכויות שלהם. לפיכך הם צריכים להימנע מכל מעשה שיש בו כדי לתמוך בתוקפנות הציונית או להפגין סולידריות כלפיה, משום שבכך הם יפגעו בזכויות המיוחדות המוענקות להם כשם שיפגעו באזרחותם המרוקאית. אני סמוך ובטוח שאתם, המרוקאים כולכם ללא יוצא מן הכלל, תיענו בחיוב לקריאה זו כדי שהסדר הציבורי במולדת היקרה שלנו יכובד וישמר.” (מעובד על פי סעדון, ח' [תשנ"ה], 'המרכיב הפלשתיני' בהתפרצויות אלימות בין יהודים לבין מוסלמים בארצות האסלאם, פעמים, 63, עמ' 119-118)

על פי מה שלמדת, מה הייתה ההשפעה של מלחמת העצמאות על היחסים בין היהודים לבין המוסלמים בארצות האסלאם?

הסבר כיצד השפעה זו באה לידי ביטוי בקטע שלפניך. בסס את תשובתך על שתי דוגמאות מן הקטע. ב. הסבר שניים מן הגורמים (מלבד מלחמת העצמאות) שהשפיעו על מצב היהודים בארצות האסלאם משנות הארבעים ועד סוף שנות השישים של המאה ה-20.

15. עלייה וקליטה בשנות החמישי והשישים של המאה ה-20

א. הציגו שניים מן הקשיים שהיו למדינת ישראל בקליטת העלייה בתחילת שנות החמישים בתחומים שונים, והסבירו כיצד ניסתה המדינה להתמודד עם אחד מן הקשיים שהצגתם. ב. לפניכם שני קטעי מקור המתארים את אירועי ואדי סאליב.

— הציגו את ההבדלים בין שני קטעי המקור על פי שניים מן התבחינים (קריטריונים) האלה: הסיבות לפרוץ האירוע; דימוי המפגינים; תיאור האירוע.

— הסבירו סיבה אחת להבדלים האלה בין שני קטעי המקור.

מקור 1 – כתבה בעמוד 14 של עיתון "דבר" יולי 1959

(עיתון דבר – העיתון של ההסתדרות הכללית של העובדים שהיה מזוהה עם מפא"י, מפלגת השלטון)

בריונים מוסתים התפרעו בחיפה

פציעת שיכור גרמה לשרשרת מעשי אלימות; מועדוני מפא"י וההסתדרות בעיר התחתית נהרסו; 13 שוטרים נפצעו על ידי הפורעים

הכבאים מטפלים במכונית שנהפכה על ידי המתפרעים ועולה באש

כמה מאות יוצאי צפון אפריקה, תושבי שכונת ואדי סאליב בעיר התחתית בחיפה, ערכו במשך יום אתמול התפרעויות רציניות בתגובה על פציעתו של שיכור בן עדתם על ידי המשטרה.

המתפרעים כילו את זעמם בחנויות ובמכוניות. 13 שוטרים נפצעו בהתנגשויות עם המתפרעים, ושלושה מהם נשארו בבית החולים לשם קבלת טיפול נוסף.

[...]

שמועת שווא שגרמה להפגנה

אתמול בבוקר הופצה בשכונת ואדי סאליב שמועה כי יעקב עקיבא* מות מפצעיו. [...] אורגנה הפגנה שבה נטלו חלק כ-300 מתושבי השכונה, יוצאי צפון אפריקה. המפגינים פנו למטה משטרת חיפה, כשבדאשם נישאים דגל שחור ודגל לאומי מוכתם בדם. [...] כמחצית השעה לאחר מכן התאסף בכיכר פייסל שליד ואדי סאליב קהל בן 100 איש בקירוב, בהם לדיים רבים, שהוטרסו על ידי פושעים [...] והחלו למנוע את מעבר המכוניות. ניידות משטרה שעברו במקרה נרגמו באבנים.

*תושב השכונה שנפצע בפיגוע עם השוטרים.

(על פי דבר, 10 ביולי 1959)

מקור 2 – עמוד השער ומאמר בעמוד 3 של עיתון "העולם הזה", יולי 1959

(העולם הזה" – שבועון עצמאי, שנהג לבטא ביקורת כלפי השלטון ומדיניותו)

מרד המארוקאים

הסתכלו בתמונת השער. מה היא מזכירה לכם? תמונה היסטורית של המהפכה האמריקאית? או של כיבוש הבסטיליה? המרד ההונגרי? לא, אין זה דמיון מקרי, יש לשון לתמונות – ותמונה זו מדברת. אין היא מדברת על התפרעות של בריונים, על השתוללות מופקרת של כמה פורקי עול פליליים. **זוהי תמונה אשר**

השאלות בקובץ לוקטו ונערכו על ידי אורלי חזקיהו – יולי 2023, גלית רדיע – יולי 2025

חותם של אמת גדולה טבוע עליה. שום צייר לא היה מצליח להעלות על הבד תמונה אמיתית יותר של זעם המוני.

האנשים בתמונות אלה מאמינים במה שהם עושים. הם מאמינים כי נעשה להם עוול גדול. הם מאמינים כי אכן הגיעו לגבול הסבלנות. זוהי תמונה של התקוממות. ההתקוממות הראשונה של מה שנקרא אצלנו, משום מה, "עדות המזרח".

[...]

המשטרה ירתה בשיכור מתפרע. השיכור היה בודד ובלתי מזוין, השוטרים היו פיכחים, מזוינים ובעלי עדיפות מספרית גדולה [...] ההמונים בוואדי סאליב התקוממו כי הרגישו שהשוטרים הרשו לעצמם להשתמש בנשק חם, בצורה כה מחפירה, מפני שמעד לפניהם אדם ממוצא "מזרחי". [...] כאילו היה זה דבר מובן מאליה, פנה זעם ההמון מייד אל מוסדות ההסתדרות.

(העולם הזה, 15 ביולי 1959)

16. עלייה וקליטה (1948-1968)

א. לפניכם מקור ובו קטעים משיר שחיבר הרב שלמה בן הרוש מהעיר צפרו (ספרו) שבמרוקו. בשיר הוא מתאר את ההחלטה לעלות לארץ-ישראל עם משפחתו ערב הקמת המדינה.

"גדל החשק לעלייה / כאשר בעירנו הופיע

שליח מטעם הסוכנות / השפיע וזירז אנשים בכל פינות

ועימו היה מר אבוטבול / אשר זירזנו בלי גבול

חשק הארץ בער בי / עזבתי אושרי וטובי

אשתי התנגדה לעלייה / בטענה צודקת וגלויה

ביקשה אותי תן לי לנוח למרגועי / כי הינני בהיריון בחודש התשיעי

[...]

ובתחנונים ביקשה / ומצחי נחושה

התנגדתי בכל תוקף / ואין מי שישפיע או שאצבעו נוקף

כל הפצרותיה עלו בתוהו / ולא אפס מנהו

אמרתי כך גזרו מלמעלה / ואין הזדמנות זו חליפין חלילה

...

חברו עליי ראשי העיר ורבניה לאמור / חדל נא מדרך זו החל וגמור

ומה מעיק לך / ומה מפריע בעדך?

האם אין לך פרנסה בכבוד? / כי תלך ארצה סבל לעבוד

לעזוב משרה נכבדה / ושכרה בצידה

למה לך לנוח לארץ תלאות / מכתבים שמקבלים שם למופת ולאות

... עניתי להם כי שווא דבריהם:

למכור גרעינים ברחוב הינני מוכן / בחנות או על הדוכן

לעבוד בטורייה או ליטוע ארץ נשייה,

העיקר להיות בארץ האבות / חמדת לבבות"

(י' צור, "העלייה מארצות האסלאם", בתוך: צ' צמרת וחי' יבלונקה [עורכים] העשור הראשון, יד יצחק בן צבי, תש"ע,

עמ' 65-66)

— הסבירו שניים מן הגורמים לעלייה שבאים לידי ביטוי בשיר.

— על פי מה שלמדתם, הציגו גורם אחד נוסף לעלייה בתקופה זו.

ב. הציגו את הקשיים של העולים בתהליך הקליטה בשנות החמישים והשישים, והסבירו כיצד שניים

מן הקשיים שהצגתם באו לידי ביטוי באירועי ואדי סאליב.

17. עלייה וקליטה בשנות החמישים והשישים של המאה ה-20.

- ג. הסבר שלושה מן הגורמים לעלייה הגדולה למדינת ישראל בשנות החמישים.
 ד. לפניך שני קטעי מקור המתייחסים למדיניות קליטת העלייה שהנהיגה מדינת ישראל בשנות החמישים והשישים של המאה ה-20. קרא אותם וענה על השאלות שאחריהם.

מקור 1

"מתוך העיתון "דבר לילדים" (1949)*

על הקניית העברית לעולים החדשים

זכינו השנה ועלייה גדולה מגיעה על חופי הארץ. עלינו, ילדי הארץ, נפלה מעמסה חשובה מאוד, לעזור לילד העולה לשכוח את עברו, וליצור יחד איתו חיים חדשים במולדת החופשית – ישראל. אחת המשימות החשובות שבין הצעדים הראשונים לקראת המטרה היא: ללמד את העולה החדש עברית ולאקלמו בחברה ובאווירה הישראלית.

נשאלה השאלה, כיצד יעשה הנוער העברי את זאת? התשובה היא: עלינו להכניס את העולה החדש לחיי חברתנו, לדבר איתו עברית, לטייל איתו, לשתף אותו במאורעות חברתיים, להתייחס בסבלנות לשגיאותיו בעברית ולתקן לו אותן באדיבות. [...]

על החברה להיות אחידה בתוך מסגרת אחת והשפה המדוברת בה צריכה להיות עברית. התקרבות זאת מצידנו, רצון עז, סובלנות, עקביות ואהדה כלפי העולה החדש, יש בהם כדי להשיג את המטרה: לערות [לשלב] את העולה החדש באווירת ארץ-ישראל, להטביע את חותם ה"צבריות" על פניו, לחבב עליו את החברה, הנוף והאקלים של הארץ וליצור על ידי כך חברה אחידה ומאושרת שלא יהיה בה הבדל בין "צבר" לעולה חדש.

פנינה שטינברג, כיתה ח', בת גלים*
 (*דבר היום, דבר לילדים, 11 במאי 1949)
 *עיתון זה היה מזוהה עם מפלגת הפועלים בארץ-ישראל (מפא"י) שבראשה עמד דוד בן גוריון.

מקור 2

"מתוך שיחה של תלמידים לשעבר ממעברת תלפיות בירושלים עם המורה רינה שפירא, שלימדה אותם בבית הספר במעברה. השיחה התנהלה כעבור שלושים שנה.
 ידידיה: בלי ספק, כפי שאמרה עמליה, היה מתח בין מה שראינו בבית לבין מה שהיה בבית הספר. ראשית, השפה. ההורים שלנו לא ידעו עברית; בבית הספר דברנו עברית. דבר שני, הערכים. מה שראינו בבית לא היה דומה למה שראינו בבית הספר, ומה ששמענו בבית הספר לא שמענו בבית [...] אלה היו שני עולמות שונים לחלוטין. [...] מה אימא שלי ידעה לומר לי או להסביר לי? [...] המתח בין בית הספר לבין הבית שיקף את הפער העצום בין הגולה לבין תהליך ה"ישראלזציה". עמליה: אני חושבת, בראייה לאחור, שה"ישראלזציה" הזאת הייתה לוחצת מדי...זכור לי שהמריבות והקונפליקט (סכסוך) עם ההורים נבעו מכך שאני הזדהתי יותר איתך, רינה, מאשר עם הבית. כי אני חשבתי שכל מה שהם הביאו משם הוא איום, גלות, פרימיטיבי, פסול."

(מ' נאור [עורך], עולים ומעברות, 1948-1952, יד בן צבי, תשמ"ז, עמ' 164-165)

- הסבר והדגם מהי מדיניות קליטת העלייה שבאה לידי ביטוי בשני קטעי המקור.
 — הצג את ההבדל בין שני קטעי המקור בתיאור ההשפעה של מדיניות זו על העולים, והסבר שתי סיבות להבדל זה.

18. עלייה וקליטה בשנות ה-50 וה-60

התבונן בכרזה הבאה וענה על השאלה שאחריה :

הסבר מהו הפתרון המוצג בכרזה ועל איזה קושי עימו התמודדה מדינת ישראל הוא מבקש לענות. הצג שני קשיים נוספים עימם התמודדה מדינת ישראל בראשיתה והסבר כיצד השפיעו קשיים אלו על קליטת העלייה.

19. מדינת ישראל בשנות החמישים והשישים

לפניך הקריקטורה "מר ישראל" שצייר אריה נבון ב-1950.

- א. על פי הקריקטורה, הסבר מה מאפיין את מדינת ישראל בשנות החמישים ומהו סדר העדיפויות שלה בעיני הצייר.
- ב. העלייה הגדולה בשנות החמישים הציבה לפני מדינת ישראל אתגרים בכמה תחומים. בחר באחד מן התחומים שנראים בקריקטורה, והצג את דרכי ההתמודדות של מדינת ישראל עם קליטת העלייה בתחום שבחרת.

20. קליטת העלייה בשנות החמישים והשישים

- א. לפניך קטע מן הספר "ככל עם ועם" מאת אניטה שפירא. הקטע עוסק בסוגיית העלייה הגדולה בשנות החמישים.
 - ב. "ראשונים הגיעו יושבי מחנות העקורים בגרמניה [...] והינה התברר שממשלת בולגריה העניקה זכות יציאה לאזרחיה היהודים. בולגריה הייתה אחת ממדינות הגוש הקומוניסטי. המלחמה הקרה כבר הקימה מסך ברזל* באירופה, בין הגוש המזרחי לגוש המערבי. כל היתר [אישור] יציאה ממדינות הגוש המזרחי נחשב הזדמנות שאולי לא תחזור [...] אותה תחושה של הזדמנות שאולי לא תחזור שררה גם ביחס ליהודי פולין ורומניה [...] הזיכרונות מתקופת המלחמה ומהתקופה שבאה אחריה, של רצח ופוגרומים על ידי האוכלוסיות המקומיות, היו עדיין טריים בזיכרון היוצאים ובזיכרון הקולטים. רגשות של אשמה וחוסר ישע שחו מנהיגי היישוב בתקופת המלחמה ביחס לאסון יהודי אירופה ניתרגמו עתה להסכמה לאומית רחבה, שאי-אפשר להמתין, צריך להעלות לארץ את כל יוצאי מזרח אירופה שרוצים ויכולים לצאת משם.
- [...]

במצרים, בעירק, בתימן חשו היהודים במתח גובר בינם לבין שכניהם לנוכח יחס השלטונות והרחוב. [...]

השנה היא 1949, עוד אלה [יהודי תימן] נוחתים והינה עשרות אלפי יהודים נוספים מגיעים מטוניסיה, מטורקיה, מלוב. בלוב פרץ פוגרום נגד היהודים וכל הקהילה כאיש אחד בקשה לעלות. מחנות העולים ובייחוד מחנה המיון ב"שער העלייה" ליד חיפה, מתפקעים מאדם. בארץ אין דיור עבור העולים: מצוקת הדיור מאז מלחמת העולם השנייה עדיין לא תמה, והינה מגיעים כרבע מיליון איש, ויש לספק להם מייד דיור, מזון, תעסוקה. [...]

מצבים פוליטיים בלתי צפויים, כמו המצב בעירק או בפולין, או ברומניה, הכריעו בעד עלייתם של מאות אלפים [...]

שלמה הלל תיאר בזיכרונותיו שיחה עם לוי אשכול, גזבר הסוכנות, בעניין העלייה מעירק: "תאמר ליהודים הטובים שלך, שאנחנו נשמח מאוד שכולם יבואו. אבל שלא ימהרו. אין לנו כרגע אפשרויות קליטה. אין לנו אפילו אוהלים. אם יבואו יהיו צריכים לגור ברחוב". לעומת זאת בן גוריון דחה בתקיפות טענות בדבר יכולת הקליטה המוגבלת: "יש להביא בהקדם כל יהודי עירק וכל שאר הגלויות המוכנות או מוכרחות לעלות – בלי כל שיקולים של רכוש ואפשרויות קליטה".

(א' שפירא, ככל עם ועם, מרכז זלמן שזר, 2014, עמ' 205-208)

*מסך הברזל – כינוי שסימל את מדיניות ההסתגרות של ברית המועצות והגוש הקומוניסטי מפני המערב.

— הסבר את שתי העמדות בשאלת העלייה הגדולה הבאות לידי ביטוי בקטע.

— הצג שתי עובדות היסטוריות המוזכרות בקטע ותומכות באחת מן העמדות שהסברת.

ב. הצג את הקשיים של העולים למדינת ישראל בשנות החמישים והשישים, והסבר כיצד אחד מן הקשיים האלה בא לידי ביטוי באירועי ואדי סאליב.

21. עלייה וקליטה בשני העשורים הראשונים של ישראל

א. הצג על פי הקריקטורה וע"פ מה שלמדת שלושה קשיים בתחומים שונים, שהתעוררו בתהליך הקליטה במדינת ישראל בשנות ה-50.

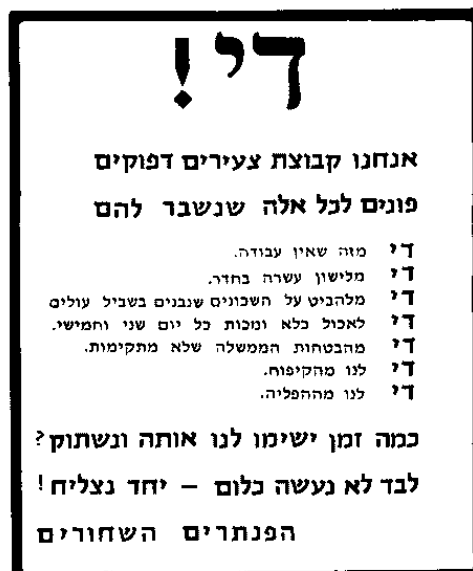
ב. הסבר כיצד התמודדו רשויות המדינה עם שניים מהקשיים בתהליך הקליטה.

22. מדיניות הקליטה במדינת ישראל

א. התבונן בכרוז שלפניך וענה על השאלה שאחריו:

השאלות בקובץ לוקטו ונערכו על ידי אורלי חזקיהו – יולי 2025, גלית רדיע- יולי 2025

- על פי הכרוז, הצג את הבעיות והקשיים שנוצרו בתהליך קליטת העולים והסבר את התפיסה התרבותית כנגדה יוצאים מפרסמי הכרוז.
- ב. הצג שתי דוגמאות מהן ניתן ללמוד על השינוי במדיניות הקליטה שהתרחש במדינת ישראל בין השנים 1970-1990 והסבר איזו תפיסה תרבותית הן מבטאות.

23. עלייה וקליטה

א. לפניך קטע המתאר את ההתלבטות של ההנהגה בישראל בנוגע למדיניות העלייה של יהודי מרוקו, בעקבות התגברות המאבק לעצמאות במרוקו בשנות החמישים.

"עם ההתגברות המפתיעה של העלייה עלתה על סדר היום שאלת ממדיה. גיורא יוספטל* חשש שהיענות מלאה לביקוש לעלייה עלולה להוריד לטמיון את תכנית ההתיישבות, ודרש להתאים את קצב העלייה ליכולת הקליטה [...] וברוח זו התקבלה החלטת המוסד לתיאום: "עלייה חדשה זו יש לכוונה ברובה הגדול להתיישבות ולאזורי פיתוח בארץ. לשם כך יש לכוון אתקצב העלייה לפי תכנית הקליטה". זו לא הייתה אמירה סתמית. בשל קשיים תקציביים שהמשלה והסוכנות היו נתונות בהם התנהלו ההכנות לקליטת העולים במגורי קבע בעצלתיים [באיטיות] והדבר הגביל מאוד את יכולת הקליטה ומשום כך גם את ממדי העלייה. למרות הביקוש הרב מצד יהודי צפון אפריקה התנהלה העלייה לאיטה, והגבלת ממדיה נשמרה בקפדנות.

[...]

את מלוא עוצמת החרדה ליהודי מרוקו ביטאה [גולדה] מאיר**: אני רוצה ששולחן זה [המשתתפים בשיבה] יראה את עצמו יום אחרי שיוכרז במרוקו שאף יהודי אינו יכול צאת משם [...] איש מאתנו אינו יודע מתי. [...] כבר קרו לנו אסונות כאלה. [...] אני מודה ומתוודה – ואינני מתביישת מזה ולא צריכים להתבייש בזה שעלייתם של יהודי מרוקו איננה נותנת לי מנוח [...] מה אני אישית אעשה אחרי שתיסגר העלייה ממרוקו ומתוונים ותהיה לי הרגשה שיכולתי לעשות ולא עשיתי? [...] יודעת אני שמבחינת השכל הקר אין זה אלא אבסורד לדבר עכשיו על עלייה גדולה עם כל הכרוך בזה. יחד עם זה, נדמה לי שאנו עומדים ללא אפשרות להגיד ליהודים הללו: לא ניקח אתכם."

(א' פיקאר, עולים במשורה, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, 2013, עמ' 241, 285)

*גיורא יוספטל – גזבר הסוכנות וראש מחלקת הקליטה

**גולדה מאיר – שרת העבודה בתקופה זו. דבריה נאמרו בשיבה משותפת של המשלה ושל הנהלת הסוכנות.

הסבר על פי הקטע את ההתלבטות של ההנהגה בישראל בשנות החמישים בנוגע למדיניות העלייה שיש לנקוט. בתשובתך הבא שניים מן השיקולים שהועלו בקטע.

ב. הסבר את הקשיים של העולים למדינת ישראל בשנות החמישים בתחומים שונים, והצג דרך אחת שנקטה המדינה כדי להתמודד עם הקשיים שהסברת.

24. עלייה וקליטה בשנות החמישים והשישים של המאה העשרים

א. לפניך קטע שכתב ניצול שואה, ובו הוא מתאר את עלייתם של יהודים מאירופה למדינת ישראל בשנות החמישים.

סוף סוף הגיעה השעה המוצלחת ובמשכנותיהם של יהודים בשטוטגרט, במינכן ובפרנקפורט ובשאר מקומות בגרמניה יצא הקול: "קמה מדינת ישראל!" ודגלי תכלת לבן מתנוססים ברחבות השאננים של הגרמנים, ושירת "התקווה" הזהדה בחוצות הערים ובעיירות הגרמניות. משתאים ונבוכים הביטו גרמנים אחרי ילדי יהודים הצועדים בסך על אדמת גרמניה, ושירת הדרור בפייהם. הקיץ הקץ על הנדודים בארצות נוכריות. הביתה, הביתה. ואניות קלטו לתוכן יהודים נודדים שבשאת נפש השאירו אחריהם קללת פרדה לאדמת גרמניה הארורה, היא ובניה המרצחים.

וים אביבי רוגע נשא על גבו את אניות הנודדים, כדי להביאם למחוז חפצם הנכסף. והערים חיפה ותל אביב ושאר מקומות נמלאו נודדים מפולין, גרמניה, רומניה, הונגריה ושאר ארצות. איש איש ולשונו, איש איש ומחשבותיו, אך כולם אחוזי רגש גיל אחד: חופשיים מאויבים, חופשיים מגירויים, חופשיים ממחנות מוות. קורא דרור, דרור.

(הורביץ, ד' [עורכת]. [1998]. ארץ מולדת, חלק ב'. רמת אביב: הטלוויזיה החינוכית הישראלית, עמ' 158)

— הסבר את הגורמים לעלייה מאירופה בשנות החמישים, הבאים לידי ביטוי בקטע.

— הצג על פי מה שלמדת, שני גורמים ייחודיים לעלייה מארצות האסלאם בקופה זו.

ב. הצג את הקשיים של העולים בשנות החמישים והשישים בתחום הכלכלה ובתחום החברה, והסבר כיצד ניסתה מדינת ישראל להתמודד עם אחד הקשיים שהצגת.

25. עלייה וקליטה בשני העשורים הראשונים למדינה

לפניך קטע מן השיר "שיר השיירה" מאת עלי מוהר. קרא אותו וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

שיר השיירה / עלי מוהר	
בְּלִשְׁנוֹת רְבוֹת מְסֹרֶר דְּבָרָנוּ	וּמְקַל הַגְּלִיּוֹת
וְזֶה אֵת זֶה כְּמַעֵט בְּקָלָל	וְעַם כָּל הַבְּעִיּוֹת
שְׁלֵא הִכְרָנוּ	עַם נֹצֵר וְאֶרֶץ קָמָה
וּמְקוֹמוֹת רְבִים מֵאֵד עֲזָבָנוּ	וְשִׁפָּה אֲשֶׁר נִדְּדָמָה
וְנֶרֶק מְקוֹם אֶחָד רָצִינוּ וְאֶהְבָּנוּ	שׁוֹב הַתְּחִילָה מִתְעוֹרָרָת
וּמְקוֹמוֹת רְבִים מֵאֵד עֲזָבָנוּ	וּמִדְּבָרָת וּמִדְּבָרָת
וְאֵל הָאֶרֶץ, אֵל הָאֶרֶץ בָּאָנוּ.	מִסְבִּיב יָהִם הַסָּעָר
[...]	רַב הַקָּשִׁי וְהַצָּעָר
מִנְטָאוֹת וּמִחֲנוֹת הַחֲנוּ	אֶבֶל יֵשׁ עַל מָה לְשָׁמֹחַ
אֵל הַבְּצוֹת וְאֵל הַיְּשִׁימוֹן הִלְכָנוּ	יֵשׁ עוֹד אִמְץ יֵשׁ עוֹד כֹּחַ.
מִקְצוֹת עָרָב, מְרוֹסִיָּה וּפּוֹלִינָה	[...]
הַדְּלָקָנוּ אוֹר גַּם בְּדִימוֹנָה	
גַּם בְּדִימוֹנָה.	

(מתוך האתר www.beitberl.ac.il)

א. הסבר את הגורמים לעלייה למדינת ישראל בשנות ה-50 וה-60 שבאים לידי ביטוי בשיר.

ב. על פי השיר, הצג שני קשיים של העולים בתהליך הקליטה. על פי מה שלמדת, הסבר שני קשיים של המדינה לקלוט את העולים.

26. תפיסת כור ההיתוך

לפניך קטע מדבריו של ד' בן גוריון.

א. הסבר על פי הקטע את התפיסה שהייתה מקובלת במדינת ישראל בנוגע לקליטת העלייה, והצג אחת מהסיבות שגרמו לעיצוב תפיסה זו.

"אנו מעלים לארץ עם יחיד במינו, מפוזר בכל קצווי תבל, המדבר בלשונות רבות, חניך תרבויות זרות, נפרד לעדות ושבטים שונים בישראל. את כל הציבור הרב... הזה מוטל עלינו להתיר מחדש, לצקת אותו בדפוס של אומה מחודשת. עלינו לעקור המחיצות הגיאוגרפיות, התרבותיות, החברתיות והלשוניות המפרידות בין החלקים השונים ולהנחיל להם לשון אחת, אזרחות אחת, נאמנות אחת, חוקים חדשים... זיקה לעברנו וחזון לעתיד. עלינו לחנכם לחיי עם עצמאי, לחיים ממלכתיים, לשלטון עצמי, לחירות, לאחדות יהודית, לעזרה הדדית... עלינו להפוך הארץ, את העם, את כל סדרי חיינו." (צ' צמרת [עורך], ישראל בעשור הראשון, יחידה 7, האוניברסיטה הפתוחה תל אביב, 1999 עמ' 23)

ב. הצג את תפיסת הרב-תרבותיות והסבר שני גורמים למעבר לתפיסה זו. הצג שני ביטויים בחברה ובתרבות הישראלית בעשורים האחרונים המשקפים את תפיסת הרב-תרבותיות.

27. העלייה בשנות החמישים והשישים של המאה ה-20

א. בשנות החמישים והשישים הנהיגה המדינה שלושה דפוסים עיקריים של עלייה: עליית הצלה, עליית מבוקרת ועלייה חשאית. הצג את המאפיינים של שתיים מן העליות האלה.

ב. המדיניות של מדינת ישראל בקליטת העלייה בשנות החמישים והשישים הושפעה משיקולים שונים. הסבר כיצד שנים מן השיקולים האלה באים לידי ביטוי בכרזות שבנספח.

28. עלייה וקליטה במדינת ישראל

א. לפניך קטע מאת דבריו של בן גוריון. קרא את הקטע וענה על השאלה שאחריו:

"הגלויות המתחסלות והמתכנסות בישראל אינם מהוות עדיין עם, אלא ערב רב ואבק אדם, ללא לשון, ללא חינוך, ללא שורשים, הפיכת אבק אדם לאומה תרבותית היא מלאכה לא קלה."

"העלייה שבאה אחרי תקומת המדינה, רובה מארצות האסלאם, באסיה ובאפריקה, היה בה ללא ספק משהו מהחזון המשיחי, אבל הייתה נעדרת רכוש רוחני וחומרי הדרוש לבניין משק בריא וחברה חדשה..."

הסבר כיצד דבריו של בן גוריון מבטאים את מדיניות הקליטה של מדינת ישראל בעשור הראשון והשני לקיומה. הסבר מדוע בחרה מדינת ישראל במדיניות זו.

השאלות בקובץ לוקטו ונערכו על ידי אורלי חזקיהו – יולי 2023, גלית רדיע – יולי 2025

ב. בשלושת העשורים האחרונים (1970 – 1990) השתנתה מדיניות הקליטה בישראל - הסבר את השינוי, והצג את הביטויים לשינויים בשני תחומים.

29. מ"כור היתוך" ל"רב-תרבותיות"

א. מהי תפיסת "כור היתוך" ומהי תפיסת ה"רב-תרבותיות"?

ב. לפניך קטע ממאמר מאת אבי פיקאר שפורסם בספר "העשור הרביעי".

"כור היתוך והדרישה שנשמעה בשמו למנוע ביטויים המעידים על זהות עדתית נבדלת, הלכו והתרופפו עד שהתמוטטו לגמרי עם העלייה מברית המועצות בשנות התשעים.

בשנות השמונים התחזק קולם של עולי ארצות האסלאם וצאצאיהם ילידי הארץ. אולם בשונה מהדרישות שהם השמיעו בשלושת העשורים הראשונים, הקריאה כעת לא הייתה רק לשוויון במשאבים או בחלוקת הכנסות אלא להכרה בתרבותם ובזכותם לזהות. החשיבה האירופוצנטרית* והאתוס הציוני/חלוצי ששלטו בעשורים הראשונים [לקיומה של המדינה], הביאו את המזרחים לרצות להידמות לוותיקים האשכנזים. בשם אותו דמיון ושותפות גורל קראו המזרחים לשוויון. בשנות השמונים דמיון זה הושג במידה רבה וכעת מזרחים רבים הדגישו דווקא את מה שמייחד אותם כמזרחים (חגיגות, סגנון מוזיקלי, מפלגות נבדלות) ודרשו שוויון לא בשם הדמיון אלא על אף השוני. הדרישה לשוויון כבר לא התמקדה בשוויון במשאבים אלא בשוויון בהערכה ובלגיטימציה שניתנת לכל תרבות.

אם בעשורים הראשונים [לקיומה של המדינה] הייתה זהות מזרחית כעין חטוטר [בליטה בגב] שהנושאים אותה רצו להעלימה [...] או להמעיט בחשיבותה, בשנות השמונים היא הייתה מקור לגאווה. [...] גם באירועי המימונה היו נואמים שהכריזו שהמימונה מסמלת אחדות. אולם עצם קיומם של אירועים אלו סימל את הקול החדש שהתגאה בנבדלות שלו, שלא חש רגשי נחיתות במוצאו ולא חשש להדגיש את תרבותו.

(מעובד על פי א' פיקאר, "ממאבק על משאבים למאבק על זהות: השאלה העדתית", בתוך: העשור הרביעי, י' ויץ וצ' צמרת (עורכים), יד יצחק בן צבי, 2016, עמ' 335-336)

*החשיבה שתרבות אירופה היא התרבות המרכזית

— הסבר שניים מן הגורמים שהובילו לאימוץ תפיסת ה"רב-תרבותיות" במדינת ישראל: גורם אחד שבא לידי ביטוי בקטע, וגורם אחד על פיה שלמדת.

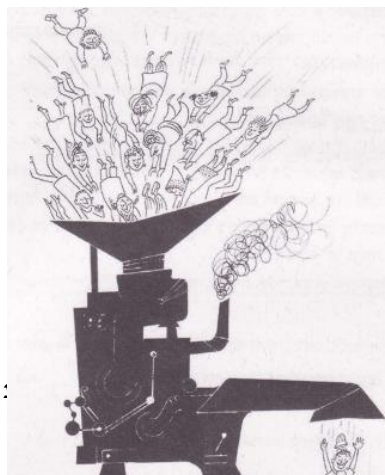
— הצג שני ביטויים של תפיסת ה"רב תרבותיות" בישראל: אחד על פי הקטע ואחד על פי מה שלמדת.

30. המעבר מ"כור היתוך" ל"רב-תרבותיות"

א. לפניך איור של פרידל שטרן, מהעשור הראשון של מדינת ישראל.

הסבר כיצד האיור מבטא את תפיסת "כור היתוך" של ישראל בשני העשורים הראשונים של המדינה.

הצג שניים מהגורמים שהשפיעו על אימוץ תפיסה זו בישראל.

ב. הסבר מהי תפיסת ה"רב-תרבותיות" בישראל, והצג שני ביטויים של תפיסה זו בתחומים שונים.

31. מלחמת יום הכיפורים 1973 (תשל"ג)

א. התבונן בתמונה וענה על השאלה שאחריה.

הסבר כיצד משקפת הכרזה את הסיבות לפרוץ המלחמה, הבא שני גורמים נוספים לפרוץ המלחמה.
ב. הסבר כיצד השפיע הגורם המוצג בכרזה על מדינת ישראל בתחום הפוליטי ובתחום החברתי.

32. מלחמת יום הכיפורים 1973 (תשל"ג)

א. קרא את הקטע וענה על השאלה שאחרי:

"בביקורתנו על הערכות אמ"ן (אגף המודיעין במטה הכללי) וגורמים אחרים נזהרנו מאוד שלא להיתפס ל"חוכמה שלאחר מעשה", והשתדלנו לראות את הדברים באספקלריה

(מראה) של המצב כפי שהיה בשעת ההערכות שנעשו וההחלטות שהתקבלו..." (מתוך עיקרי מסקנותיה של ועדת אגרנט בנושאי המידע, הערכות וכוננות צה"ל) הסבר מדוע ביקרה ועדת אגרנט את הערכות אמ"ן אחרי מלחמת יום הכיפורים. מהן ההערכות וההחלטות אליהן מתייחסת הועדה בדבריה.

ב. מצרים השיגה את התוצאות אותן קיוותה להשיג במלחמה. חווה דעתך על משפט זה.

33. מלחמת יום הכיפורים

- א. קרא את הקטע שלפניי מדברי נשיא מצרים אנואר סאדאת, וענה על השאלה שאחריו.
- "התבוסה ביוני 1967 יצרה ספק עם מצרים תצא עוד למלחמה. אחריותנו עומדת למבחן. אינני מוכן לקבל פתרונות של כניעה או להיכנע, לא אשב לשולחן המשא ומתן עם ישראל כשאני במצב מושפל, מכיוון שפירוש הדבר כניעה. אנו חייבים להוכיח לבני עמנו, לאויבינו ולידידינו כי אנו מסוגלים להקריב, לעמוד ולהילחם ולשנות את המצב באמצעים העומדים לרשותנו".
- (מעובד על פי א. בר יוסף, הצופה שנרדם, זמורה ביתן, 2001, עמוד 123)
- הסבר על פי הקטע, מה הניע את סאדאת לצאת למלחמה נגד ישראל באוקטובר 1973.
- ב. הסבר את הסיבות לשאננות ישראל, שהקלה על הסורים והמצרים לבצע התקפת פתע ב-6 באוקטובר 1973.

34. מלחמת יום הכיפורים

- א. הסבר על פי קטע המקור ועל פי מה שלמדת מה היו הגורמים לפרוץ מלחמת יום הכיפורים.
- "כל עוד ישלוט אצלם ההיגיון במגבלות הערביות... אני חושב שהערבים לפחות לשנים הקרובות אינם מעריכים כי ינצחו את ישראל, וכאשר הם מדברים על פתיחה באש, אין כוונתם לכבוש את סיני או לנצח את ישראל, אלא ליצור מצב כזה בעולם, אשר יכריח אותו לטפל באורח פוליטי בבעיה. זאת אומרת שהפתיחה באש היא על מנת לעבור לפתרון פוליטי ולא על מנת להביס את צה"ל".
- (ראש אמ"ן, אלוף אלי זעירא, בשיבת הקברניט ב-24 באפריל 1973)
- ב. הצג מה היו מטרות מצרים ביציאה למלחמה נגד מדינת ישראל.

35. מלחמת יום הכיפורים

- א. הסבר על פי הקריקטורה שלפניך, כיצד מוצגת ישראל לאחר 17 ימים של לחימה. מדוע נתפסה מלחמת יום הכיפורים ככישלון לאומי למרות ניצחון ישראל במלחמה.

ב. הסבר את תוצאות המלחמה בטווח המיידי ואת ההשפעות שלה על מדינת ישראל באחד מהתחומים – פוליטי, חברתי, ביטחוני, כלכלי.

36. מלחמת יום הכיפורים 1973 (תשל"ג)

א. לפניך תמונות שפורסמו לאחר מלחמת ששת הימים (1967). התבונן בתמונות וענה על השאלה שאחריהן:

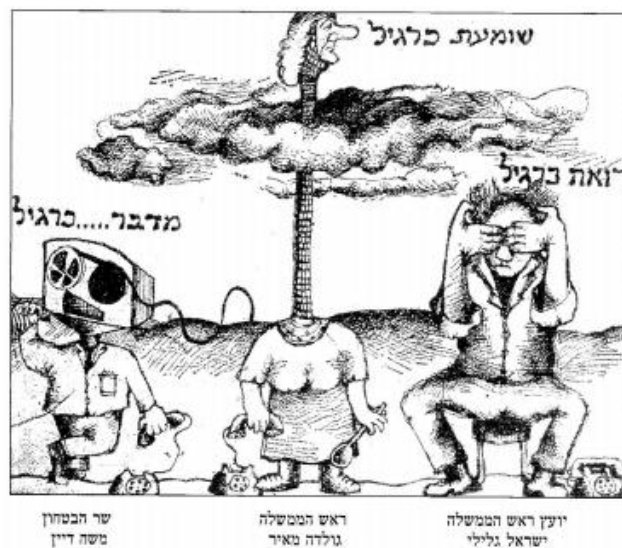
הסבר על פי התמונות ועל פי מה שלמדת מה היו שיקולי מדינות ערב לפתוח במלחמה ב-6

באוקטובר 1973. הצג שתי סיבות לעובדה שמדינת ישראל הופתעה מפרוץ המלחמה.

ב. הסבר כיצד השפיעה מלחמת יום כיפור על מדינת ישראל בתחומים: פוליטי, חברתי, בינלאומי.

37. מלחמת יום הכיפורים

א. לפניך קריקטורה של א' ברקוביץ' שפורסמה בדצמבר 1973. עיין בה, וענה על השאלה שאחריה.

(מתוך העיתון העולם הזה, 19/12/1973)

על פי הקריקטורה, הסבר מדוע הופתעה מדינת ישראל עם פרוץ מלחמת יום הכיפורים. על פי מה

שלמדת, הצג אחד מן הגורמים למלחמה זו.

ב. הצג שתי השפעות של מלחמת יום הכיפורים: אחת מן התחום החברתי-כלכלי, ואחת מן התחום הפוליטי.

38. מלחמת יום הכיפורים

א. מדינת ישראל הופתעה כאשר פרצה מלחמת יום הכיפורים. לפניך קריקטורה של המאייר קריאל גרדוש (דוש) שפורסמה בעיתון "מעריב" בתחילת המלחמה. עיין בה והסבר כיצד היא מבטאת את מצבה של ישראל בעקבות ההפתעה. הבא בתשובתך שתי דוגמאות מן הקריקטורה.

תחילת הסוף

(מעריב, 8 באוקטובר 1973, עמוד 5)

* הדמות בקריקטורה היא "שרוליק" המסמל את ישראל.

ב. הסבר את ההשפעה של מלחמת יום הכיפורים על מדינת ישראל בשניים מן התחומים האלה: חברה, כלכלה, פוליטיקה, ביטחון. בתשובתך הבא שתי דוגמאות לכל אחד משני התחומים.

39. מלחמת יום הכיפורים

א. באוקטובר 1973 היו אמורות להיערך בישראל בחירות לכנסת. עיין בנספח שבו מוצגת מודעת בחירות שפרסמה המפלגה שהייתה אז בשלטון. הסבר כיצד מודעה זו מבטאת את התפיסה של ההנהגה בישראל בתקופה שלפני פרוץ מלחמת יום הכיפורים. על פי מה שלמדת, ממה נבעה תפיסה זו?

ב. הצג את תוצאות מלחמת יום הכיפורים, והסבר את ההשפעה של המלחמה על מדינת ישראל בשני תחומים.

40. מלחמת יום הכיפורים

- א. לפניך קטע מקור ובו הוראות של נשיא מצרים סאדאת לצבא מצרים בתאריך 5 באוקטובר 1973. הנחיה אסטרטגית
- מאת: הנשיא והמפקד העליון של הכוחות המזוינים [החמושים].
- אל: המרשל אחמד אסמאעיל עלי, שר המלחמה והמפקד הראשי של הכוחות המזוינים.
1. בעקבות ההנחיה המדינית הצבאית שנתתי לך ביום האחד באוקטובר 1973, ועל יסוד הנסיבות של המצב המדיני והאסטרטגי הנוכחי, החלטתי להורות לכוחות המזוינים לבצע את המשימות האסטרטגיות הבאות:
- (1) לשים קץ למבוי הסתום הצבאי הנוכחי על ידי הפרת הפסקת האש החל ב-6 באוקטובר 1973.
- (2) להנחיל לאויב אבדות רבות ככל האפשר בכוח אדם, בנשק ובציוד.
- (3) לעשות לשחרור האדמה הכבושה בשלבים רצופים בהתאם לגידולם והתפתחותם [...] והכישורים של הכוחות המזוינים.
2. משימות אלו תבוצענה על ידי הכוחות המזוינים המצריים בעצמם או בשיתוף פעולה עם הכוחות המזוינים הסוריים.

(חתום)

אנוור אל-סאדאת

נשיא הרפובליקה

9 ברמזאן 1391

5 באוקטובר 1973

(זמנים, גיליון 84, סתיו 2003, עמוד 32)

- הסבר כיצד המטרות שרצתה מצרים להשיג ביציאה למלחמה באוקטובר 1973 באות לידי ביטוי בקטע המקור שלפניך.
- האם הושגו מטרות אלה לאחר המלחמה? נמק את תשובתך באמצעות שתי עובדות היסטוריות.
- ב. הסבר את ההשפעה של מלחמה זו על הכלכלה ועל החברה במדינת ישראל. בסס את תשובתך על שתי דוגמאות.

41. מלחמת יום הכיפורים (1973)

- א. לפניכם קטע מקור ובו נאום של נשיא סוריה אסד לאומה ולצבא, ביום 6 באוקטובר 1973.
- "אחים אזרחים,
- חיילים, מש"קים וקצינים אמיצים,
- בני עמנו הגאה,
- ברכותיי לכל אחד מכם. אני מדבר אליכם היום ברוח ערבית טהורה, רוח הגבורה והאומץ, רוח הקרבת הנפש והנתינה, אני מדבר אליכם מתוך אהבת המולדת שעליה אתם מגינים ובשם האמונה בעניינינו הצודק, שלמענו אתם לוחמים.
- זה שבוע וחצי שהאויב מרכז כוחות ומכין את עצמו, והוא קיווה, כמובן, שיצליח בכך, להנחית עלינו מהלומה בוגדנית. אבל אנו היינו ערניים ועקבנו אחר תנועותיו ואחר היערכות כוחותינו. הכנו את עצמנו למול תוקפנות חדשה זו מצידו, וכך לא אפשרנו לו להפתיע אותנו.
- ואכן, כוחותינו המזוינים נחלצו להשיב תשובה הולמת לאתגר שהאויב הציב בפניהם.
- גם אחינו במצרים לא אפשרו לאויב להפתיעם. צבא מצרים הגדול יצא להגן על כבודו, על כבודה של מצרים ועל כבוד האומה הערבית.
- אני מבקש לשלוח ברכות לצבאנו ולעמנו ולצבא מצרים ולעם המצרי הערבי הגדול. [...]

היום אנו מנהלים מערכת כבוד וגבורה בהגנה על אדמתנו היקרה ועל ההיסטוריה המפוארת שלנו ועל מורשת אבותינו, ואנו עושים כן מתוך אמונה באל ובעצמנו ומתוך נחישות של ברזל ורצון מוחלט שהניצחון יהיה לצידנו.

בשנים האחרונות פגע בישראל חטא היוהרה, ומנהיגיה מילאו את ראשיהם בגאוותנות. הם שקעו בפשעיהם והתמידו בתוקפנותם. ליבם מלא שנאה שחורה נגד עמנו ונגד האנושות. הצמא לשפיכות דמים גבר עליהם והם אימצו מדיניות העומדת בניגוד לעקרונות ולערכים האנושיים הנעלים ובניגוד לחוקים ולעקרונות הבין-לאומיים.

אבל מנהיגיה אלו של ישראל, כמו אלו שקדמו להם, הינם רודפי מלחמה שאינם יודעים גבול. הם אינם מפחדים מדבר, ורק העמים המאמינים בזכותם להיאבק למען חירותם ועצמאותם ולהבטחת קיומם, רק עמים אלו יכולים להרתיע אותם.

אנו נמלא את חובתנו להגן על אדמתנו ועל כבוד אומתנו, ואנו נכונים להשקיע כל קורבן שיידרש ולספוג כל אסון כדי להבטיח את ניצחוננו של הצדק, את ניצחונם של העקרונות וכדי להשיג שלום צודק.”

(זמנים, גיליון 84, סתיו 2003, עמ' 46)

- הסבירו שתי מטרות שהניעו את סוריה לצאת למלחמה נגד ישראל באוקטובר 1973. מטרה אחת לפחות על פי קטע המקור.

- הסבירו כיצד נרמז בקטע המקור אחד מן הגורמים שבגללו הופתעה מדינת ישראל עם פרוץ המלחמה.

ב. הסבירו את ההשפעה של תוצאות המלחמה על מערכת היחסים בין ישראל ובין שכנותיה סוריה ומצרים ואת ההשפעה של תוצאות המלחמה על מדינת ישראל בתחום החברה ובתחום הכלכלה.

42. מלחמת ששת הימים

א. לפניך קטע ממאמר שכתב ההיסטוריון זכי שלום על התקופה שלפני מלחמת ששת הימים. בקטע מפורט ההסדר בין ישראל לבין מצרים לאחר מבצע קדש * (1956).

”מאז תום ”מבצע קדש” היה חצי האי סיני אזור חיץ מפורז [בלי כוחות צבא] בין ישראל ובין מצרים. ההסכמה של ממשלת ישראל לסגת מסיני ומרצועת עזה לאחר ”מבצע קדש” לוותה בהסדר מדיני-צבאי, אשר הבטיח, חלקית לפחות, את אופיו המפורז של חצי האי סיני. במסגרת ההסדר הוסכם כי נוכחות של כוחות או”ם תהיה גורם חיץ האמור לפקח על שמירת אופיו המפורז של חצי האי סיני. כמו כן ממשל הנשיא אייזנהאואר מסר לישראל מחויבות אמריקנית מעורפלת להבטחת חופש השיט של ישראל במצרי אילת.”

(מעובד על פי ז' שלום, ”תקופת ההמתנה ערב מלחמת ששת הימים”, בתוך: צ' צמרת, וחי' יבלונקה [עורכים], העשור השני, יד יצחק בן צבי, 2000, עמוד 370)

* מבצע קדש (מלחמת סיני) - באוקטובר 1956 יצאה ישראל בשיתוף פעולה על בריטניה וצרפת למבצע נגד מצרים, שבמהלכו כבש צה”ל את חצי האי סיני ואת רצועת עזה.

- הסבר אילו תנאים של ההסדר המתואר בקטע הופרו, ומדוע הפרה זו הובילה לפרוץ מלחמת ששת הימים.

- הבא גורם נוסף למלחמה זו על פי מה שלמדת.

ב. הסבר את ההשפעה של מלחמה זו על מדינת ישראל בשניים מן התחומים האלה: כלכלה, ביטחון, חברה.

43. מלחמת ששת הימים (1967)

א. לפניכם קטע מקור ובו איגרת של הרמטכ”ל יצחק רבין אל חיילי צה”ל, ביום 21 במאי 1967.

”חיילים לוחמים!

צה”ל נערך.

שוב מנפנפות מדינות ערב מדרום ומצפון בחרבותיהן ופיהן מלא דברי רהב והתגרות בנסותן להסוות את כוונותיהן במסך עשן של האשמות נגד תוקפנות מדומה של ישראל. אין זו הפעם הראשונה וכבר הורגלנו להצהרות השמד ודברי הבלע [השמצות] של מנהיגי ערב, אלא שהפעם נלוו אליהם גם צעדים מעשיים, המאיימים על ביטחוננו הלכה למעשה ויוצרים מצב מדיני-צבאי חדש בגבולותינו.

יש להניח שנאצר יודע היטב שאין בכוחו להכריע את צה"ל, ושסופו לצאת בשן ועין מכל התמודדות ישירה בינו ובין ישראל. עדיפותו הצבאית של צה"ל אינה קיימת רק כעובדה אובייקטיבית אלא גם בתודעתם של מנהיגי מצרים.

ההתנגשויות שהתחוללו בין צה"ל ובין צבאות ערב במשך השנה האחרונה, פעולות התגמול בגבול סוריה וירדן, הפגיעה התקיפה והיעילה של השריון הישראלי במפעלי ההטיה ובשריון סורי שהתנכל לחורשים בשדות הגליל, ולאחרונה ההתנגשות בין חיל האוויר הישראלי לחיילות האוויר הסוריים והמצריים שהסתיימו בהפלתם של שני מיגים מצריים ושל תשעה מיגים סוריים - כל אלה ידועים היטב גם למנהיגי מצרים.

בוודאי לא נעלם מעיני המצרים שעליונותו האיכותית של צה"ל לא זו בלבד שלא פחתה במהלך השנים האחרונות אלא אף גברה והתחזקה.

[...] אף על פי כן, מרמזים סילוקו של כוח האו"ם מגבול מצרים וריכוזי הכוח הגדולים בקדמת סיני על האפשרות שהאויב משתעשע במשחקי תוקפנות. [...]

צה"ל אינו יכול להישאר אדיש לריכוז של מאות טנקים ברחבי סיני, להיערכות טייסות קרב מצריות בשדות התעופה הסמוכים לגבולנו [...], לכן הורתה הממשלה לצה"ל להיערך הן לקראת אפשרות שבה ייקרא צה"ל להגיב על כל תוקפנות מצרית או סורית ותהיה אשר תהיה והן לקראת התפתחות פעולות איבה בהיקף נרחב יותר. [...]

צה"ל נכון לקראת הבאות!"

(איגרת ראש המטה הכללי לחיילי צה"ל, 21 במאי 1967, אתר האינטרנט של ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון) הסבירו כיצד באים לידי ביטוי בקטע המקור שלושה מן הגורמים שהובילו להחלטה של ישראל לפתוח במלחמה ביוני 1967.

ב. הסבירו את ההשפעה של תוצאות המלחמה על מערכת היחסים בין ישראל ובין מדינות ערב, ואת ההשפעה של תוצאות המלחמה על מדינת ישראל בתחום החברה ובתחום הכלכלה.

44. מלחמת ששת הימים

- א. הסבירו שלושה מן הגורמים שהובילו לפרוץ מלחמת ששת הימים.
 - ב. לפניכם מפה של גבולות מדינת ישראל לפני מלחמת ששת הימים ולאחריה.
- הציגו והדגישו על פי המפה את ההישגים של מדינת ישראל עם תום המלחמה.
- הסבירו שני קשיים שהתעוררו בעקבות הישגים אלה ובאים לידי ביטוי במפה.

1. שאלות ידע

45. תהליך הדה-קולוניזציה וגורל היהודים בארצות האסלאם

- א. מהו תהליך הדה-קולוניזציה? הסבירו שני גורמים לתהליך זה.
- הסבירו את ההשפעה של תהליך הדה-קולוניזציה על מצב היהודים בארצות האסלאם.
- ב. הסבירו שני גורמים נוספים (מלבד תהליך הדה-קולוניזציה) שהשפיעו על מצב היהודים בארצות האסלאם, משנות הארבעים עד סוף שנות השישים של המאה ה-20.
- הציגו את ההשפעה של אחד מן הגורמים שהסברתם על מצב היהודים במדינה שלמדתם עליה.

46. תהליך הדה-קולוניזציה וגורל היהודים בארצות האסלאם

- א. הסבירו שלושה גורמים מתחומים שונים לתהליך הדה-קולוניזציה.
- ב. הסבירו שלושה גורמים שהשפיעו על גורל היהודים בארצות האסלאם משנות הארבעים ועד סוף שנות השישים של המאה ה-20, והציגו את ההשפעה של אחד מן הגורמים שהסברתם על גורל היהודים במדינה שלמדתם עליה.

47. תהליך הדה-קולוניזציה וגורל היהודים בארצות האסלאם

- א. מהו תהליך הדה-קולוניזציה? הסבר שלושה גורמים מתחומים שונים שהביאו לתהליך זה.
- ב. הסבר שניים מן הגורמים שהשפיעו על גורל היהודים בארצות האסלאם החל משנות הארבעים ועד סוף שנות השישים של המאה ה-20. הצג שניים מדרכי התגובה (ההתמודדות) של היהודים במדינה שלמדת עליה.

48. דה-קולוניזציה, גורל היהודים בארצות האסלאם

- א. מהו תהליך הדה-קולוניזציה? הצג שני מאפיינים של תהליך זה.
- ב. הסבר שני גורמים (מלבד דה-קולוניזציה) שהשפיעו על מצב היהודים בארצות האסלאם משנות הארבעים עד סוף שנות השישים של המאה ה-20.
- הדגם את ההשפעה של אחד מן הגורמים שהסברתם על היהודים במדינה שלמדת עליה.

49. הדה-קולוניזציה, גורל היהודים בארצות האסלאם

- א. — מהו תהליך הדה-קולוניזציה? בתשובתך התייחס לתופעה, לזירת ההתרחשות ולתקופה.
- הסבר גורם פוליטי וגורם כלכלי שהביאו לתהליך הדה-קולוניזציה.
- ב. הסבר מהו לדעתך הגורם העיקרי שהשפיע על יציאת היהודים מאחת מארצות האסלאם שלמדת עליה. בסס את תשובתך על שתי עובדות היסטוריות.

50. הדה-קולוניזציה, גורל היהודים בארצות האסלאם

- א. מהו תהליך הדה-קולוניזציה? הסבר שלושה גורמים שהביאו לתהליך זה.
- ב. בשנת 1948 חיו בארצות האסלאם כמיליון יהודים. בשנת 1969 נשארו בהן רק כ-200,000 יהודים. הסבר שני גורמים לשינוי זה.

51. תהליך הדה-קולוניזציה

- א. הסבר שני גורמים שהובילו לתהליך הדה-קולוניזציה באסיה ובצפון אפריקה, הצג שני מאפיינים של תהליך זה.

- ב. הסבר את השפעת תהליך הדה-קולוניזציה ואת ההשפעה של הקמת מדינת ישראל על היהודים בארצות האסלאם. הדגם השפעות אלה ממדינה שלמדת עליה.

52. תהליך הדה-קולוניזציה והשפעתו על היהודים

- א. מהו תהליך הדה-קולוניזציה? הסבר את הגורמים שהובילו לתהליך זה.
 ב. הסבר מה הייתה ההשפעה של תהליך הדה-קולוניזציה על גורל היהודים בארצות האסלאם, והדגם השפעה זו באחת מן המדינות שלמדת עליהן.

53. תהליך הדה-קולוניזציה והשפעתו על היהודים בארצות האסלאם

- א. הסבר שני מאפיינים של תהליך הדה-קולוניזציה באסיה ובצפון-אפריקה.
 ב. הסבר מדוע גרם תהליך הדה-קולוניזציה לשינוי ביחס כלפי היהודים בארצות האסלאם והדגם שינוי זה בארץ שלמדת עליה.

54. תהליכי דה-קולוניזציה בצפון אפריקה ובאסיה והשפעתם על היהודים

- א. הסבר שלושה גורמים מתחומים שונים, שסייעו לתהליך הדה-קולוניזציה בצפון אפריקה ובאסיה.
 ב. הסבר את השפעת תהליך הדה-קולוניזציה של מדינות צפון אפריקה ואסיה על גורל היהודים בארצות אלה, והדגם מהמדינה עליה למדת.

55. הדה-קולוניזציה, גורל היהודים בארצות האסלאם

- א. תהליך הדה-קולוניזציה התרחש בגלל גורמים שונים:
 — אידיאולוגיים
 — כלכליים
 — פוליטיים
 בחר בשני גורמים מתחומים שונים, והסבר את ההשפעה של כל אחד מהם על תהליך הדה-קולוניזציה (גורם אחד כל תחום).
 ב. בשנת 1948 חיו בארצות האסלאם כמיליון יהודים. בשנת 1969 נשארו בהן רק כ-200,000 יהודים. הסבר שני גורמים לשינוי זה.

56. תהליכי דה-קולוניזציה בצפון אפריקה ובאסיה והשפעתם על היהודים

- א. הסבר כיצד השפיעו הקמת מדינת ישראל ומלחמת העצמאות, על גורל יהודי ארצות האסלאם.
 ב. הצג שני גורמים נוספים שהביאו לכך שבתוך עשרים שנה הסתיים כמעט לחלוטין הקיום היהודי בארצות האסלאם.

57. העלייה בעשור הראשון למדינה

- א. הסבר את הגורמים לעלייה הגדולה למדינת ישראל בשנות החמישים והשישים של המאה ה-20.
 ב. בעשור הראשון למדינת ישראל התנהל ויכוח בשאלת העלייה הגדולה. היו שטענו כי יש לאפשר עלייה חופשית, פתוחה לכל. אחרים טענו כי הכרחי להגביל את העלייה ולהנהיג עלייה מבוקרת (סלקטיבית). הצג את עמדתך בעניין זה, ונמק אותה. בתשובתך התבסס על שתי עובדות היסטוריות.

58. קליטת העלייה בשנות החמישים והשישים

- א. מה הייתה מדיניות "כור ההיתוך"? הסבר כיצד השפיע מדיניות זו על דרכי קליטת העלייה בשניים מן התחומים האלה: חינוך, תרבות, התיישבות ותעסוקה.
- ב. תאר את אירועי ואדי סאליב, והסבר את השפעתם על החברה הישראלית.

59. קליטה ועלייה בשנות החמישים והשישים של המאה ה-20

- א. הצג את שתי העמדות בוויכוח שהתנהל בקרב ההנהגה בישראל בשנות החמישים בנוגע למדיניות העלייה. הסבר כיצד נימק כל צד את עמדתו.
- ב. הצג שני שיקולים שהנחו את המדיניות של מדינת ישראל בקליטת העולים בשנות החמישים והשישים. הסבר את ההשפעה של מדיניות הקליטה על העולים בתחום הדמוגרפי-כלכלי או בתחום חברתי-תרבותי בתקופה זו.

60. עלייה וקליטה בשנות החמישים והשישים של המאה ה-20

- א. בשנות החמישים הייתה עלייה גדולה למדינת ישראל. הסבר שלושה מן הגורמים לעלייה הזאת.
- ב. מהי תפיסת "כור ההיתוך"? בחר שתי פעולות שנקטה מדינת ישראל בתהליך הקליטה של העולים בשנות החמישים והשישים, והסבר כיצד תפיסת "כור ההיתוך" באה לידי ביטוי בשתי הפעולות שבחרת.

61. עלייה וקליטה

- א. בהכרזת העצמאות נכתב: "מדינת ישראל תהא פתוחה לעלייה יהודית ולקיבוץ גלויות". הסבר מדוע מדיניות זו לא מומשה במלואה בשנים הראשונות של המדינה. בתשובתך הבא שתי סיבות.
- ב. הסבר את התרומה של העלייה בשנות החמישים והשישים למדינת ישראל בשני תחומים.

62. עלייה וקליטה בשנות ה-50 וה-60

- א. הסבר את השיקולים של מדינת ישראל שהשפיעו על מדיניותה בקליטת העלייה של שנות ה-50 וה-60.
- ב. הסבר את הקשיים של העולים – הן אלו שנבעו ממדיניות הקליטה שנקטה מדינת ישראל והן אלו שנבעו ממצב המדינה.

63. העלייה בעשור הראשון למדינה

- א. הסבר את הגורמים לעלייה הגדולה למדינת ישראל בשנות ה-50 וה-60.
- ב. בעשור הראשון למדינת ישראל התנהל ויכוח בשאלת העלייה הגדולה. היו שטענו כי יש לאפשר עלייה חופשית, פתוחה לכל. אחרים טענו כי הכרחי להגביל את העלייה ולהנהיג עלייה מבוקרת (סלקטיבית). הצג את עמדתך בעניין זה, ונמק אותה. בתשובתך התבסס על עובדות היסטוריות.

64. עלייה וקליטה בשני העשורים הראשונים של ישראל

- א. הסבר שניים ממאפייני העלייה לישראל בשנות החמישים והשישים של המאה ה-20.
- ב. הצג את אירועי ואדי סאליב, והסבר מדוע אירועים אלה משקפים את קשיי הקליטה של העולים.

65. עלייה וקליטה בשנות ה-50 וה-60

- א. מהיכן הגיעו העולים לארץ-ישראל בשנות החמישים והשישים? הסבר את הגורמים לעלייתם.
- ב. מהי תפיסת "כור ההיתוך"? הסבר כיצד אירועי ואדי סאליב חשפו את אחת מנקודות התורפה (חולשות) של תפיסה זו.

66. עלייה וקליטה בשנות ה-50 וה-60

- א. בשנות ה-50 הייתה עלייה גדולה למדינת ישראל. מהיכן הגיעו העולים, ומה היו הגורמים לעלייתם?
- ב. הסבר את תפיסת "כור ההיתוך", והצג שתי פעולות בתהליך הקליטה של העולים בשנות ה-50 וה-60, המבטאות תפיסה זו.

67. עלייה וקליטה בשנות ה-50 וה-60

- א. הצג שני קשיים בהם נתקלו העולים למדינת ישראל במהלך העשורים הראשון והשני למדינה, והסבר כיצד התמודדה המדינה עם אחד מהקשיים שהצגת.
- ב. הסבר מדוע ניתן לטעון כי אירועי ואדי סאליב מבטאים את כישלון תפיסת "כור ההיתוך" ותהליך קליטת העולים. כיצד השפיעו אירועי ואדי סאליב על החברה הישראלית?

68. עלייה וקליטה במדינת ישראל

- א. הסבר שתי סיבות לעלייה למדינת ישראל מאירופה בשנות החמישים, ושתי סיבות אחרות לעלייה מארצות האסלאם בתקופה זו.
- ב. יש הטוענים כי מדיניות "כור ההיתוך" תרמה להתגבשות של חברה חדשה ומלוכדת במדינת ישראל, ואחרים טוענים כי מדיניות "כור ההיתוך" יצרה פערים ומתחים בחברה הישראלית. הצג את עמדתך בעניין זה ונמק אותה. בתשובתך התבסס על עובדה היסטורית אחת.

69. עלייה וקליטה בשנות ה-50 וה-60

- א. הצג שני קשיים שעמדו לפני מדינת ישראל בעקבות העלייה הגדולה של שנות ה-50, והסבר את תרומתה של עלייה זו למדינת ישראל בשני תחומים.
- ב. הצג את אירועי ואדי סאליב, והסבר את השפעתם על החברה בישראל.

70. מכור היתוך לרב תרבותיות

- א. יש הטוענים שהפעולות שנקטה מדינת ישראל בתהליך קליטת העלייה בשנות ה-50, פתרו בעיות רבות וסייעו להצלחת תהליך הקליטה. אחרים טוענים שפעולות אלה דווקא יצרו בעיות וגבו מחיר כבד. הבע את עמדתך ונמק אותה. בתשובתך התבסס על עובדות היסטוריות.
- ב. מהי תפיסת ה"רב-תרבותיות"? הבא שני ביטויים מתחומים שונים למימוש של תפיסה זו במדינת ישראל.

71. מכור היתוך לרב תרבותיות

- א. הצג את מדיניות הקליטה של מדינת ישראל בעשורים הראשונים לקיומה, והסבר מדוע בחרה ממשלת ישראל לנקוט במדיניות זו.
- ב. בשלושת העשורים האחרונים (1970 – 1990) השתנתה מדיניות הקליטה בישראל; הסבר מהן הסיבות לשינוי, והצג את הביטויים לשינויים בשני תחומים.

72. תפיסות בעיצוב החברה בישראל

- א. מהי תפיסת "כור ההיתוך"? הסבר את הגורמים שהביאו לאימוץ תפיסה זו במדינת ישראל.
- ב. מהי תפיסת ה"רב תרבותיות"? הסבר את הגורמים שהביאו לאימוץ תפיסה זו במדינת ישראל.

73. תפיסת "הרב-תרבותיות"

- א. הסבר את תפיסת "הרב-תרבותיות". הצג שני ביטויים של תפיסה זו בישראל: אחד מתחום קליטת העלייה ואחד מתחום אחר.
- ב. הסבר שלושה גורמים למעבר מתפיסת "כור ההיתוך" לתפיסת "הרב-תרבותיות": גורם אחד שקשור לתהליכים שהתרחשו בעולם, ושני גורמים הקשורים לתהליכים שהתרחשו בחברה הישראלית.

74. "רב-תרבותיות"

- א. הסבר שלושה גורמים למעבר מתפיסת "כור ההיתוך" לתפיסת "רב-תרבותיות": גורם אחד שקשור לתהליכים שהתרחשו בעולם, ושני גורמים הקשורים לתהליכים שהתרחשו במדינת ישראל.
- ב. הסבר את תפיסת "הרב-תרבותיות", ותאר שני ביטויים, מתחומים שונים, למימוש תפיסה זו במדינת ישראל.

75. מלחמת ששת הימים (1967) / מלחמת יום הכיפורים (1973)

- א. הסבר את הגורמים לפרוץ מלחמת ששת הימים אן לפרוץ מלחמת יום הכיפורים, ותאר כיצד החלה המלחמה.
- ב. הצג את התוצאות המיידיות של המלחמה שכתבת עליה בסעיף א', והסבר כיצד השפיעו תוצאות אלה על החברה בישראל ועל אחת ממדינות ערב.

76. מלחמת ששת הימים (1967) / מלחמת יום הכיפורים (1973)

- א. הסבירו שלושה גורמים שהובילו לפרוץ מלחמת ששת הימים / יום הכיפורים: שני גורמים שנבעו מהתנהלות של מדינות ערב וגורם אחד שנבע מן ההתנהלות של מדינת ישראל.
- ב. הציגו את תוצאות המלחמה, והסבירו את השפעתן על מדינת ישראל בשניים מן התחומים: חברתי, הכלכלי, הפוליטי והביטחוני

77. מלחמת ששת הימים (1967)

- א. הסבירו כיצד המעורבות של אחת ממעצמות-העל (ארצות הברית, ברית המועצות) במזרח התיכון השפיעה על פרוץ מלחמת ששת הימים.
- הציגו שני גורמים נוספים שהשפיעו על פרוץ המלחמה.
- ב. הציגו את תוצאות המלחמה, והסבירו את ההשפעה של שתיים מן התוצאות האלה על מדינת ישראל.

78. מלחמת ששת הימים

- א. הצג שני צעדים של מדינות ערב לפני מלחמת ששת הימים, שדרדרו את האזור למלחמה. הסבר את השפעת המלחמה על אחת ממדינות ערב אלה.
- ב. עם תום מלחמת ששת הימים חל שינוי באווירה (הלך רוח) ששלטה בחברה הישראלית. הצג את השינוי, והסבר את הסיבות לשינוי זה.

79. מלחמת ששת הימים (1967)

- א. מה היו הסיבות לצעדים התוקפניים שנקט נאצר נגד ישראל בשנת 1967? הסבר את ההשפעה של מלחמת ששת הימים על מצרים.

- ב. הצג שלושה הישגים צבאיים של מדינת ישראל במלחמה זו. הסבר את תרומתו של אלי כהן לניצחון של מדינת ישראל במלחמה.

80. מלחמת ששת הימים (1967)

- א. -הצג את הצעדים של מדינות ערב שהובילו למתיחות בין ובין מדינת ישראל בתקופה שלפני מלחמת ששת הימים.
-הסבר את התגובות של מדינת ישראל על צעדים אלה. בתשובתך התייחס להנהגה בישראל ולחברה הישראלית.
- ב. במדינת ישראל חל שינוי ניכר בעקבות מלחמת ששת הימים. הסבר קביעה זו. בתשובתך התייחס לכל אחד מן התחומים האלה: כלכלה, יחסים בין-לאומיים, חברה.

81. מלחמת יום הכיפורים (1973)

- א. הסבירו מה הניע את סוריה ומצרים לתקוף את ישראל באוקטובר 1973.
מדוע הופתעה ישראל בפרוץ מלחמת יום הכיפורים? הציגו שתי סיבות.
- ב. הציגו את תוצאות המלחמה, והסבירו את ההשפעה של תוצאות אלה על מדינת ישראל בתחום החברתי-פוליטי.
הסבירו כיצד המעורבות של אחת ממעצמות-העל (ארצות הברית, ברית המועצות) במזרח התיכון השפיעה על המלחמה או על תוצאותיה והשלכותיה.

82. מלחמת יום הכיפורים (1973)

- א. הצג את המטרות שהניעו את מצרים וסוריה לתקוף את ישראל באוקטובר 1973. אילו מן המטרות שהצגת הושגו בעקבות המלחמה? הסבר את תשובתך.
- ב. הצג את התוצאות המיידיות של המלחמה. מדוע הוקמה ועדת אגרנט? הסבר מדוע נמשכה המקצה הציבורית גם לאחר פרסום מסקנות הוועדה.

83. מלחמת יום הכיפורים

- א. הסבר מה הניע את סוריה ומצרים לתקוף את ישראל באוקטובר 1973.
- ב. מדוע הופתעה מדינת ישראל בפרוץ מלחמת יום הכיפורים? הבא שתי סיבות. הסבר שתי השפעות של הפתעה זו על מדינת ישראל: השפעה אחת עם פרוץ המלחמה והשפעה אחת לאחר סיומה.

84. מלחמת יום הכיפורים

- א. הסבר מה היו המניעים של מצרים וסוריה לתקוף את ישראל באוקטובר 1973.
- ב. מדוע חווה הציבור בישראל הרגשת כישלון לאחר מלחמת יום הכיפורים, למרות הניצחון הצבאי במלחמה?

85. מלחמת יום הכיפורים

- א. הסבר מדוע הופתעה מדינת ישראל בפרוץ מלחמת יום הכיפורים. כיצד השפיעה ההפתעה על ישראל עם פרוץ המלחמה.
- ב. הסבר שתי השפעות של מלחמת יום הכיפורים על החברה והכלכלה בישראל, והשפעה אחת שלה על מדינות ערב.

86. מלחמת יום הכיפורים

א. קובעי המדיניות בישראל התבססו על הנחות מוטעות, לכן הופתעו כאשר פרצה מלחמת יום הכיפורים. הצג הנחות אלה, והסבר את הקשר בין ובין העובדה שישראל הופתעה כאשר פרצה המלחמה.

או

קובעי המדיניות בישראל התבססו על הנחות מוטעות, לכן הופתעו כאשר פרצה מלחמת יום הכיפורים. נמק טענה זו, והסבר את ההשפעה של הנחות מוטעות אלה על הימים הראשונים של המלחמה.

ב. הסבר את ההשפעה של מלחמת יום הכיפורים על מדינת ישראל בתחום הפוליטי, ואת השפעתה על יחסי ישראל-מצרים / יחסי החוץ.

87. מלחמת יום הכיפורים

- א. הסבר את המניעים של מצרים וסוריה לצאת למלחמה נגד ישראל באוקטובר 1973. מדוע הופתעה מדינת ישראל כאשר החלה המלחמה.
- ב. הסבר שתי השפעות של מלחמת יום הכיפורים על מדינת ישראל.

88. מלחמת יום הכיפורים

- א. הסבר מה הניע את מצרים וסוריה לצאת למלחמה נגד ישראל באוקטובר 1973.
- ב. הצג שתי השפעות של מלחמת יום הכיפורים על מדינת ישראל.

89. מלחמת יום הכיפורים

- א. הצג שני מניעים של מדינות ערב לתקוף את מדינת ישראל באוקטובר 1973, והסבר שתי סיבות לכך שישראל הופתעה עם פרוץ מלחמת יום הכיפורים.
- ב. הסבר את השפעת מלחמת יום הכיפורים בשלושה תחומים, (השפעה אחת בכל תחום).

— החברה בישראל

— יחסי ישראל ארצות הברית

— יחסי ישראל מצרים

90. מלחמת יום הכיפורים

- א. ב-6 באוקטובר 1973 התקיפו צבאות סוריה ומצרים את מדינת ישראל. הסבר את הגורמים והנסיבות שהובילו להתקפה זו.
- ב. מה היו תוצאות המלחמה? הסבר את השפעת תוצאות אלה על החברה בישראל ועל המעמד הבין-לאומי של מדינת ישראל.

91. מלחמת יום הכיפורים

- א. הצג שתי סיבות לפרוץ מלחמת יום הכיפורים, והסבר מדוע הופתעה מדינת ישראל כאשר פרצה המלחמה.
- ב. הצג שתי תוצאות מידיות של המלחמה, והסבר שתיים מן ההשפעות של מלחמה זו על מדינת ישראל לטווח הארוך.

92. מלחמת יום הכיפורים (1973)

- א. בתקופה שלפני פרוץ המלחמה רווחה בקרב ההנהגה בישראל התפיסה (קונספציה) שלא צפוי בעתיד הקרוב עימות צבאי בין מדינת ישראל ובין מדינות ערב. הסבר את הנחות היסוד שעליהן התבססה תפיסה זו.
- ב. הצג את המטרות שהניעו את סאדאת נשיא מצרים לתקוף את ישראל באוקטובר 1973, והסבר אילו מן המטרות האלה השיגה מצרים בעקבות המלחמה. הסבר את ההשפעה של מלחמת יום הכיפורים על מדינת ישראל בתחום החברתי-פוליטי.

93. מלחמת יום הכיפורים

- א. הצג את המטרות שהניעו את מצרים וסוריה לתקוף את ישראל באוקטובר 1973. הסבר את השפעת המלחמה על סוריה או על מצרים.
- ב. בזמן מלחמת יום הכיפורים חל שינוי באווירה (הלך רוח) ששלטה בחברה הישראלית. הצג את השינוי, והסבר את הסיבות לשינוי זה.